

**Владимир
Эдуардович
МАТХАНОВАЙ**
«СЭХЭ УТАН»

5 н.

**«БУРЯДАЙ
ТҮРҮҮ
ХҮНҮҮД-2012»**

3 н.

**ЭТИГЭЛЫН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

15 н.

1921 оной
декабрин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной
декабрин 13
Четверг

(21897)
№ 49 (812)

Үбэлэй эхин
сагагшан гахай
харын 30
гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад
Унэн

“... ДҮРӨӨГӨӨ БҮХЭЛӨӨД, УЛАМАА ШАНГАДХААД, ДҮРБЭН ЗҮГЭЙ ҢАЛХИНТАЙ УРИЛДАХАМ...”

(Буряадай арадай поэт Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэйн
ойдо зорюулагданан дурасхаалай үдэшэһөө тэмдэглэлнүүд)

8-9 н.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Вячеслав НАГОВИЦЫН:

“ҮНЭН СЭХЭ АЖАЛААР ЛЭ АЛДАР СОЛО ОЛДОДОГ”

Наяхана Гүрэнэй шагналнуудай талаар Буряад Республикын комиссиин зүблөөн эмхидхэгдэж, эрхимэй эрхимүүдые шэлэн абаха талаар ажал ябуулагдаа.

Эрдэм болон техникын талаар хоёр шагнал, хуралсалай талаар – нэгэ, литература болон искусствын – гурбан шагнал тус тустаа 100-100 мянган түхэригэй хэмжээндэ тогтоогдонхой гэжэ һануулаа. Мүн бэлигтэй залуушуулые дэмжэлгын 25 шагнал (18 мянган түхэриг), тиихэдэ соёл болон искусствын нэмэлтэ хуралсалай эмхи зургаануудай, дунда

мэргэжэлэй хуралсалай эмхи зургаануудай хурагшадта 20 мянган түхэригэй хэмжээний дүрбэн шагнал, 25 мянганай нэгэ шагнал тогтоогдонхой.

Мүнөө жэл эрдэм болон техникын талаар гүрэнэй шагналда хүртэхын тула ВСГУТУ-гай багшанар Татьяна Анцупова болон Владимир Антонов, БНЦ-гэй Монгол шудлалай, буддологи болон тибетологиин институтдай бүлэг хүдэлмэрилэгшэд дурадхагдаһан байна. хуралсалай талаар Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула конкурсдо ВСГУТУ-гай заагша Виктор Данзанов, БГУ-гай бүлэг багшанар дэбжүүлэгдээ юм.

Тиин экспертнэ комиссиин хүдэлмэрин дүнгүүдээр Гүрэнэй шагналда зууршалагдаа гэбэл, “Влияние эколого-географических факторов на накопление биологически активных веществ в растениях Забайкалья” гэнэн монографиингаа түлөө Татьяна Анцупова, “История Бурятии” гэнэн 3 боти номой түлөө Монгол шудлалай, буддологи болон тибетологиин институтдай бүлэг эрдэмтэд, политическэ хамалган хашалганда ороһон хүнүүдтэ зорюулагдаһан эрдэм-хуралсалай проектынгээ түлөө БГУ-гай бүлэг заагшад.

“Жэлһээ жэлдэ Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула конкурсдо хабаадагшад

тоо олошоржол байна. Тиимэһээ эрхимэй эрхимүүдые шэлэжэ абахань хүндэшье, харюусалга ехэтэйшье болоно”, - гэжэ республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын онсолон тэмдэглээ.

Үнэхөөрөөшье, хүнүүд энэ конкурсдо эдэбхитэйгээр хабаададаг. Жэшэнь, бэлигтэй залуушуулые дэмжэлгын талаар Гүрэнэй шагналда хүртэхын тула 185 хүн, соёл болон искусствын нэмэлтэ хуралсалай болон дунда мэргэжэлэй хуралсалай эмхи зургаануудай 24 хурагшад энэ конкурсдо хабаадаа юм.

ДЫЖИТ МАРХАДАЕВА.

ГАЛБАЙН НУРГУУЛИ – НЮТАГАЙ ТҮБ

Табан жэлэй саана Түнхэнэй аймагай Галбайн дунда хургуули урагшагүй гэжэ тоологдоод, эхин шатын хургуули болгогдоходо, гэртэһин үхибүүдэй аймагайнгаа ондоо хургуулинуудта үгэхэ баатай болоо хэн. Энэ ушарһаа нютагай ажабайдал аалидаа ааб даа. Харин үнгэрһэн зун хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство Галбайн эхин шатын хургуулиие хуушан түхэлдэнь бусаажа, хуурин дахин хэргээ.

“Эдэбхи үүсхэлээрээ хургуулингаа зэргэ дээшлүүлһэн гэртэһиндэ ехэ баяртайбди, - гэжэ хургуулин директор Дарья Манзаракшеева хэлээ. - Хүүгэд лэ баяртай. Ажабайдалнай захаржа байна. Үбэлые угтуулан, удха шанартай хэмжээ ябуулга үнгэргэхэ гэжэ шийдээбди. Хэдэн жэлэй саана эмхидхэгдэдэг байһан сочиненинүүдэй конкурс хэргээгдээ. Дүн гаргалгын үдэртэ бидэ нютагайнгаа уран зохёолшон Владимир Сыреновэй “Хотогор сагаан Хойморнай” гэнэн номойн презентаци үнгэргөөбди.

Мүн барилдаа эмхидхэнгүй ялай! Тиин хүүгэдэй дунда барилдаагаар мурьсөөн болоо. Нютагайннай захиргаан хэрэгьемнай дэмжэжэ, энэ хайндэрэй хэмжээндэ олон үхибүүдтэй эхэнүүдые хүндэлөө”.

БУРЯД БАРИЛДААН

Гушан хүбүүд болон арбан хоёр басагад Галбайһаа гарбалтай мэдээжэ барилдаашадай тогтооһон шангуудта хүртэхын тула мурьсэхэн байна. 30 килограмм болотор шэгнүүртэ дүрбэдэхи классай хурагша Эрдени Ивахинов шалгаржа, шангай

хурунуудые эзэлһэн Самба Ардуев болон Бадма Ивахиновтай Россиин спортын мастер Баир Сыдеевэй шангуудта хүртөө. Удаадахи шэгнүүртэ Улаан-Үдын Цырен-Доржо Цыренжаповые диилэхэ хүн олдоогүй. 9-дэхи классай хурагша илалтаяа “бүргэдэй хатараар” тэмдэглээ. Тиихэдэ Дугар Байдаев болон Ананда Жимбуев гэгшэд шангай хурунуудые эзэлжэ, эдэнэр СССР-эй спортын мастер Баир Хамагаевай шангуудта хүртөө. Хүндэ шэгнүүртэ 7-дохи классай хурагша Булат Бадмаев илаа.

Удаадахи хурунуудта Николай Павлов болон Булат Макаров гэгшэд гараа. Тэдэндэ уласхорондын хэмжээний спортын мастер Андрей Матеновай шангууд барюулагдаа.

Басагадай дунда нилээд шанга тэмсэл болоо гэжэ тэмдэглэмээр. 4-дэхи классай хурагша Санжима Сайдакова, мүн 7-дохиин Соёлма Жамбалова өөр өөрын шэгнүүртэ түрүүшын хурунуудые эзэлжэ, Молоңоной болон Жамбаловтанай гэр бүлэнүүдэй шангуудта хүртөө.

НАЙРУУЛГАНУУДАЙ КОНКУРС

Тус конкурсые багша Туяна Ардуева хүтэлбэрилөө юм. Энэ мурьсөөндэ бүхы хурагшад хабаадажа, тоонто нютаг, эрхим нютагаархид тухайгаа һонирхолтойгоор бэшэжэ шадаа. Тиин Ринчин Романов, Коля Павлов, Вика Сыбикова, Вика Ивахинова гэгшэдэй хүдэлмэринүүдые онсолон тэмдэглэмээр. Харин Гэлэг Бурлов болон Самба Ардуев түрүүшын хурунуудые эзэлээ. “Хүүгэд эртээнһээ энэ конкурсдо бэлдээ, - гэжэ Туяна Доржиевна хэлээ. - Хүршэ Түнхэнэй хурагшадшые хабаадаха дуратай байгаа”.

“ХОТОГОР САГААН ХОЙМОРНИ” НОМОЙ ПРЕЗЕНТАЦИ

Дээрэ нэрлэгдэһэн мурьсөөнүүдэй удаа Уран зохёолшодой холбооной гэгшүүдтэй – Владимир Сыренов болон Владимир Тулаевтай – уулзалга хадаа хайндэрэй ёһотой үргэлжэлэл боложо үгөө. Нютагай түрүү мэргэжэлтэн Любовь Сыбикова Владимир Жамсарановиче ээлжээтэ номоорнь амаршалаа. Аймагай номой сангай эмхидхэн номуудай үзэсхэлэндэ олон зон хабаадаа юм. Мэдээжэ уран зохёолшон Владимир Тулаев суг хураһан нүхэр, зохёохы зам тухайн дэлгэрэнгыгээр хөөрөжэ үгөө. Удаань хүүгэдэй сэсэрлигэй

шабинар, хурагшад, залуушуул болон һаһатайшуулай хабаадалгатай гоё һайхан концерт дуррадхагдаа. Илангаяа “Хэнгэргэ” гэнэн арадай ансамбль бултанай шэхэ хужарлуулаа.

“Владимир Жамсаранович “Түнхэнэй” совхозой директорээр хүдэлһэн, Түнхэнэй аймагай коммунист партиин хорооной нэгдэхи секретарь ябаһан юм, - гэжэ аймагай Аха захатанай зүблэлэй түрүүлэгшэ Лопсон-Доржо Сыренов хэлээ. - Хэдышье сүлөөгүй һаа, зохёохы ажалдаа забда олоод лэ байха”.

ЭХЫН ҮДЭР

Зинаида Шараевагай хүтэлбэрилдэг ятагисткануудай ансамбль ирагуу һайхан дуунуудаа олон хүүгэдтэй эхэнэрнүүдтэ зорюулжа, олониие уяруулаа.

“Иимэ хайндэр болохонь гэжэ дуулахадаа, эзэлүүдгүй тоонто нютагаа хүрэхэ ерээб, - гэжэ Эрхүүдэ ажаһуудаг пенсионерка Венера Хандирова хэлээ. – Ехэл удхатай хайндэр болоо. Галбайгаархин анханайнгаа һайн һайхан ёһо заншалнуудаа һэргээжэ байха гэжэ найданаб. Юуб гэбэл, анхан сагта манай колхоз миллионернүүдэй тоодо ородог, Москвада арадай туйлалтануудай үзэсхэлэндэ хабаададаг байһан юм”.

хайндэрэй хэмжээ ябуулгануудта Түнхэнэй аймагай толгойлогшын орлогшо Венера Морхоева, хуралсалай управлениин начальник Даша Кырмыгенов гэгшэд хабаадалсаһан байна. “Иимэ хэмжээ ябуулганууд хүн зондо ехэ удха шанартай. Илангаяа ехэ багагүй - булта хабаадаһаниннь тон шухала. Саашадаа спорт-комплексоо нээбэлнай, кружогууд болон секцинүүднай ажаһуугшадайманай аша туһада хүдэлжэ эхилхэ хэн”, - гэжэ хургуулин директор Дарья Манзаракшеева хэлээ.

Валерий БУДАЕВ.

ХУРАМХААНАЙ АРАДАЙ ТЕАТР ХАРАГШАДАА УРИНА

Хурамхаанай арадай театр республикын ажаһуугшадые Николай Соктовой зохёоллоор найруулагдаһан “Гансаардалга” гэнэн зүжэгтэ урина. Тус трагикомеди үглөөдөр 18.30 сагта Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй академическэ театрай тайзан дээрэ табигдаха юм. Гадна дуушад Дугарма Цыренова, Саян Бальжиев, Павел Цыремпилов, Марина Будаева гэгшэдэй хабаадалгатай концерт, мүн КВН-эй шог зугаа болон багахан миниатюранууд дурадхагдаха. Биледүүдые Буряад драмын театрай кассаһаа худалдажа абаха аргатай.

Манай театр Хурамхаанай аймагай зургаан арадай театруудай тоодо ородог юм. Театрнай 1987 ондо аймагай соёлой байшанай дэргэдэ мүнделһэн драматическа бүлгэмһөө эхи абаад, жэлһээ жэлдэ репертуараа баяжуулһаар, мүнөө дээрээ үргэн арадтаа мэдээжэ болонхой. Нёдондо бидэ Хакас Республикада үнгэргэгдэһэн “Потомки белой волчицы” гэнэн уласхо-

орондын театральна фестивальда хабаадажа, Андрей Курейчик гэгшын “Любовь по-французски” гэнэн зүжэгтэйнгөө түлөө лауреат болоо һэмди. Харин байгша оной февральин 14-дэ манай бүлгэмдэ “Арадай театр” гэнэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо.

Гадна Хурамхаанай театр “Театральная долина-2012” гэнэн зональна фестивалиин Гран-придэ хүртөө юм. Тиихэлээрээ табан номинацияар шагнагдаһан байна: “Эхэнэрэй эрхим роль” – Надежда Будаева, “Актерско шадабари” – Ольга Раднаева, “Хүжэмэй талаар шэмэглэлгэ” – Ирина Очирова, “Эрхим найруулга” – Намсарай Бадмаев, мүн Буряад драмын театрай тусхай шанда хүртөө.

Манай театрай “Гансаардалга” гэнэн зүжэг ерээжэ харахыетнай булгыетнай уринабди.

Бальжин ЦЫДЕНОВА,

Хурамхаанай аймагай соёлой-сүлөө саг үнгэргэлгын түбэй дарга, Хурамхаанай арадай театрай үндэһэ хуури табигша.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной декабриин 10-14 хүрэтэр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)

10.12. 9.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр үнгэргэгдэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдэ гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

5. Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 10-аа 14 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.Р.Батуева)

6. 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной декабриин 3-аа 7 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тусхай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН

АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:
"Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ Россиин Федерациин хуули ёһонуудаар оруулагдаһан налог татабариее гуримшуулха зарим тэдэ асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

11.12 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай гушан нэгэ-дэхи сессидэ абтаһан документнүүдэе бүридхэлгэ Долоон хоногой туршада

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын дэбисхэртэ этилэй спирт, архиин зүйлнүүдэе болон спирт холисотой продукция үйлэдбэрилгые болон тэрэнэй эрьесые хуули ёһонуудаар гуримшуулха зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

11.12 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:
"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

12.12. 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:
"Агнуури тухай" хуулиие бээлүүлгын зарим асуудалнууд тухай" гэнэн темээр "дүхэриг-шэрээгэй" зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

13.12 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
"Дээдэ эрдэмэй болон дээдэ нургуулиин нүүлээрхи мэргэжэлэй нуралсал тухай" Федеральна хуулиин 30-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай

10.12 14.30 каб.218

Зүблэхэ зүйл:
Россиин Федерациин Ажалай кодексын 133-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 155805-6-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

10.12 14.40 каб.218

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной декабриин 10-аа 14 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай

10.12 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдэе гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай залуушуулай политикын, нийтын болон шажан (мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

12.12 10.00 каб.212

ПАРЛАМЕНТЫН УНШАЛГАНУУД

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаалин нөөсөнүүдэе хэрэглэлгын болон оршон тойронхи хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын экономикые инновационно аргаар хүгжөөлгые хуули ёһонуудаар хангалга

13.12 10.00 Арадай Хуралай бага танхим

"ДҮХЭРИГ-ШЭРЭЭ"

Буряад Республикын Арадай Хуралай "Справедливая Россия" гэнэн фракци (хүтэлбэрилэгшэнь И.Э.Матханов)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикада олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэе социальна талаар дэмжэхэ тухай

12.12. 14.00 Арадай Хуралай бага танхим

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

САҢАТА ОРОНОЙ НЮУСАНУУД

Түбэдые, буддын шажание шэнжэлэгшэ, аяншалагша, түүхын эрдэмэй кандидат Андрей Стрелковой "Тибет. Легенды и тайны страны снегов" гэнэн ном хэблэгдэбэ. Түбэд орон руу 13 дахин аяншалһан энэ хүн удха түгэлдэр, хонирхол татама, үнгэтэ зурагуудтай ном барлуулба.

Ноябриин 21-дэ Үндэһэтэнэй номой санда олонийтын түлөөлэгшэдые номой автор шэнэ зохёолтоёо танилсуулба.

Түб Азида буддын шажан Түбэд оронһоо эхилэе абажа дэлгэрээ. Энэ гүрэнэй түлөөлэгшэд Буряадта буддын шажанай дэлгэрэлгэдэ ехэ үүргэ дүүргээн байна.

Тиимэһээ энэ үүлзалгада сугларагшадта Андрей Стрелков буддын шажантай холботой түүхэтэ ямар газарнуудаар ябаһан тухайгаа дэлгэрэнгыгээр хөөрөжэ үгэһэн байна.

1996 онһоо 2011 он болотор шэнжэлгын ехэ хүдэлмэри Түбэд орондо Андрей Стрел-

ков үнгэргээн байна. Тиихэдэ энэ ном дотор гэгээн ламанартай үулзаһан тухайгаа тэрэ тодорхойгоор бэшэнхэй. Түбэдэй түүхын баримтанууд, үльгэр домогуудые оруулагданхай.

Буддын шажанай асуудалнуудаар, Түбэд ороной түүхэ болон мүнөөнэй байдалаар хонирходог хүнүүдтэ тон хэрэгтэй, ехэ эрдэм мэдэсэ үгэхэ ном хэблэгдэбэ гэжэ тэмдэглэмээр.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Шэнэ ном

АЗА ЖАРГАЛТАЙ ЯБАХАТНАЙ БОЛТОГОЙ!

1988 оной декабриин 12-то түрэнэн манай одхон басаган Юлия 24-тэй болохонь гэхэ гу, али болобо.

Хориингоо районой Санномыск нютагта түрэнэн урагшаа һанаатай, урма зоригтой Юлимнай ВСГУТУ дүүргээн, социальна ажалай мэргэжэлтэ юм, мүн баһа Буряадай финансово-кредитнэ колледж түгэсхэһэн юрист мэргэжэлтэй болонхой. Англи хэлэ һайн мэдэхэ, компьютертай ехэ нүхэсэдэг бэрхэ мэргэжэлтэ болоһон Юлимнай Түнхэнэй районой Жэмһэгэй Александр Якшеев хани нүхэртэй ан-бун ажаһуужа, амжалтатай ажаллажа байна.

Тиихэдэ һаяхан баһал ноябриин 25-да түрэнэн үдрөө тэмдэглэһэн Анастасия зээмнай 18 һаһатай болоо. Багаһаа эдэбхитэй, бэрхэ спортсмен (тамарха, гүйхэ дуратай), 14-дэхи

гимнази дүүргээн Настимнай мүнөө Эрхүүгэй институтдай менеджментын факультэдэй I курсын оюутан болонхой.

Түрэнэн үдэрнүүдээ тэмдэглэһэн Юлия басагандаа, Настя зээдээ үнэн зүрхэнһөө үрээлэй дээжэ хүргэнэбди, һайн һайхание хүсэнэбди:

Арадтаа аша габьяатай, Алтан дэлхэй дээрэ золтой, Аба, эжыдэе туһатай, Аза жаргалтай, элүүр энхэ, Ажалдаа ехэ амжалтатай Ажаһуухатнай болтогой!

Батуевтанай, Жамбаловтанай, Дымбреновтэнэй гэр бүлэнүүд, нагаса абгайнар, нагасанар, Ханда хүгшэн эжы. Улаан-Үдэ.

Амаршалга

Понедельник, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ЧЕХОВ И КО'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ', 'СМЕШАРИКИ НА АРИГ УСЕ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БАЙКИ В БАНЬКЕ', 'ЗУРХАЙ', 'В ТЕМЕ. ЛУЧШЕЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ СЕМЬИ РОБИНСОН', '5 ИСТОРИЙ', 'АТЛАНТИДА'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'КЛЫКИ', 'УТРО НА 5'.

Вторник, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ГАДАНИЕ ПРИ СВЕЧАХ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ЧЕХОВ И КО'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УТРЕННЕЕ ШОУ', 'НОВОСТИ ШОПИНГА'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'КЛЫКИ', 'УТРО НА 5'.

Среда, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

РОССИЯ 1

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИСТОРИИ В ФАРФОРЕ', 'БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ', 'БУДДА НА ШЕЛКОВОМ ПУТИ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДВОЙНОЙ ПЕРЕПОЛОХ', 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ ШЕРЛОКА'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНА ЛЮБОВЬ МОЕЙ ДУШИ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

“ҮЛГЫМНИ БОЛОҢОН ЭГЭТЫН ТАЛА, ҮБДЭГЛЭН БАҢАЛ УРДАШНИ ҺЭХЭРНЭМ...”

Маарагтаяа, түрэл Яруунаая, элдин найхан нютаг болохо Эгэтын-Адагаа шүлэгүүд, поэмэнүүд соогоо магтан суурхуудаг байһан республикын арадай поэт, мэдээжэ журналист, бэлигтэй публицист, оршуулагша, Россиин болон Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Хүндэлэлэй орденото, республикын журналистнуудай Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат Цырендулма Цыреновна ДОНДОГОЙН түрэнхөөр 80 жэлэй ойдо зорюулагданан литературна үдэшэнүүд, нонин нонин хэмжээ ябуулганууд республика соомнай түрэл Яруунынь аймагта, бусад нуралсалай эмхинүүдтэ, нургуулинуудта, клубуудта олоор эмхидхэгдэжэ байһаниинь дэмбэрэлтэй, гүн удхатай байна.

Россиингаа, республикынага болон хариин уран зохёолшодой бүтээлнүүдые уран хурса гуурһаараа баян буряад хэлэн дээрээ оршуулдаг, хүүгэдтэ болон ехэшүүлдэ шүлэг дуунуудаа, поэмэнүүдээ олоор бэшэдэг байһан зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмэ очерк, зураглалнуудые нютагаархидтаа зорюулдаг байһан, элитэ журналист, республикаая суурхуулан арадай поэт, Ярууна нютагайнгаа алдар габьяатай басаганда зорюулһан мүнхэ дурасхалай саб сагаахан шулуунхүшөө нээлгын баяр ёһолол Яруунын хилэ дээрэ ехэ зохидоор эмхидхэгдэһэн юм.

Поэзиин саад болоһон “Уянгын сэсэрлиг” соо Улаан-Үдэнөө ерэнэн айлшад – уран зохёолшод, журналистнууд, нютагаархидын олоороо Эгэтын-Адагай “Аялга” ансамблин амаршалгын дуу зорюулһанай удаа алдар суутай поэт, журналист Цырендулма Цыреновнагаараа, зохёохы ажалаарнь омогорхон байһанаа Яруунын аймагай захиргаанай гулваа Ц.Г.Шагдаров мэдүүлээд, холоһоо ерэнэн айлшадтаа халуун амаршалга хүргөө. Шүлэг дуунуудаараа мэдээжэ болоһон эхэнэр-поэдүүдэй хүндэлэлдэ “Хориин хатан” гэнэн эхэнэрэй дүрэ, бээтэй найхан хүшөө Хэжэнгэ, Хори, Яруунын аймагуудай уулзуурта (эндэ Маарагтадыше болохо) бодхоохо тухай дурадхал амаршалгынгаа үгэнүүд соо республикын Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ М.Р.Чойбонов оруулжа, буряад литературада Ц.Ц.Дондогойн оруулһан хубита тон ехэ гэжэ тэмдэглээ, үрээлэй дээжэ хүргөө.

Багахан үхибүүд, багшанар, аха классайхид аргагүй түрэл тоонтодоо зорюулһан арадай поэдэйнгээ шүлэгүүдые уран гоёр уншаба:
**...Эгэтын-Адаг
Элдин найхан нютаг.
Энээхэн мэдэрэл
наһан соом
Эльгэн зүрхэндэм
лугшадаг.**

**Добуун бүринь
Домогоор баян
Элинсэг гарбалайм
Эгэтын тала гэгдэнхэй...
...Епорхуу зантай
Ёдойжо байна хүрэг
Халуун жабар,
Хамаарнагүй огто
Хэндэ зоогдооб
Хэтын таабари –
Элинсэг хулинсагни
Энэ болоо гүш,
Алдар нэрыень мүнхэрүүл-
һэн шүлэгүүдэй урадхал
долгиной удаа дурасхаа-
лай хүшөө-шулуун дээр-
рэнэ бэшэгдэһэн мүнхэ
мүрнүүдээрээ арадай поэт
түрэл тоонтоёо суурхуулаа:
**Үлгымни болоһон
Эгэтын тала,
Үбдэглэн баһал
Урдашни Һэхэрнэм.
Дэгнүүл болдогोरшни
Дэрэ хэжэ,
Дэлюун дээрэшни
Аянда дахин
мордохынгоо урдахана
Амаржа, эрхэлжэ
Дүрөөгөө бүхэлөөд,
Дүрбэн зүгэй галхантай****

урилдахам...
Шүлэгшэ, дууша, үльгэршэ сэдхэлтэй суута яруунынхидай нэрэ сольёе мүнхэрүүлһэн “Уянгын сэсэрлигээр” ябажа, бэлигтэй зонойнь шулуунхүшөөень ёһолон дохибобди.

ЭГЭТЫН-АДАГАЙ ЭДИРШҮҮЛ, ХҮҮГЭД БЭЛИГТЭЙ

Эгэтын-Адагай суута дунда хургуули соо (спортивна зал соо) алдарта поэдэй, олондо мэдээжэ журналистын 80 жэлэй ойн хүндэлэлдэ республиканска литературна үдэшэ эмхидхэгдэжэ, амаршалгын хатар дуунууд зэдэлжэ, баян намтартайнь видео-слайд дээрэ фото-зурагуудтайгаарнь дахин дахин танилсажа баясабабди. Үхибүүдтэ заһан бэрхэ багша эндэ хүдэлһэн, айлшалдаг байһан тухайнь аймагай гулваа Ц.Г.Шагдаров омогорхон мэдүүлээ.

Эгэшэ журналист, элитэ поэт Цырендулма Дондогойн зохёохы ажал тухай элидхэл буряад хэлэн дээрэ БГУ-гай профессор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Е.Е.Балданмаксарова ехэ удхатайгаар уншаба. Суг хүдэлһэн эрилтэ ехэтэй нурган хүмүүжүүлэгшэ, энэрхы сэдхэлтэй багша тухайгаа “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай журналистнууд, “Буряад үнэнэй” редактор, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Т.В.Самбялова, корреспондент, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ

Б.Д.Орбодоева гэгшэд зохидоор хөөрөжэ, үндэр заяатай эгэшэдээ үндэр сэгнэлтэ үгэһэн баян сэдхэлыень бахархан дурданан байна.

УРАН БЭЛИГТЭН, БАГШАНАР УРГАН ГАРАХАЛ!

Мэдээжэ поэдэйн шүлэгүүдээр, зохёохы ажалаар гурбан секци, нэрлэбэл, уран уншагшадтай конкурс (гурбан бүлэгөөр – бага классуудай, дунда болон аха классуудай), тийхэдэ литературно-хүгжэмтэ найруулгануудай, мүн зохёохы секци (Ц.Ц.Дондогойн найруулгануудаар 3Д-ном бэлдэлгэ) хүдэлһэн, эрхим уншагшадые, бэлигтэй үхибүүдые элирүүлһэн байна.

Би, манай хэблэлэй түбтэ Цырендулма Цыреновнатая суг 6 жэл соо хүдэлһэн Д.Ц.Цыбикова (“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан), поэдүүд Татьяна Григорьева, (“Рогатка” гэжэ шүлэгиень оршуулагша), Анна Виноградова гээд 1-дэхиһээ 4-дэхи класс хүрэтэр мүрьсэһэн багашуудай – арадай поэдэй хүүгэдэй шүлэгүүдые уншахыень шагнабабди, хаража хүхилдэбэбди, хөөршөөбэбди. Соёлой-спортивна комплекс соо болоһон концерт наада, түрүү нуури эзэлһэн

диршүүлэй, багашуудай уран уншалга шагнабабди, баясан хужарлабабди. “Наран” гэнэн хүүгэдэй сэсэрлигэй гөөл зааханууд, буряад дэгэлтэй, малгайтай хөөрхөн хүүгэд нютагайнгаа суута поэдэй шүлэгүүдые ехэ зохидоор уншаба. Цыденова Соьжина (“Эжын үдэр”), Намсараев Баясхалан (“Галуун”), Найданова Арюна (“Аха”), Дамбиев Молон (“Нягар”), Доржиева Дарима (“Эжы”), бусад хүүгэд бэлигээ харуулба. “Эжидээ дуратайб” гэнэн дууень шагнажа энеэлдэбэбди, хүхилдэбэбди.

Аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо Б.Д. Гуробазаров, Эгэтын-Адагай поселенин дарга Ц.Е.Ц.Лыгденов, М.Р.Чойбонов, Россиин габьяата багша Я.Ц.Ивахинова, Д.Ц.Цыбикова (“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан), БГТРК-һаа журналист, Ц.Ц.Дондогойн шаби, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Б.Ц.Дамбаринчинов, Хитадай Шэнэхээнһээ гарбалтай поэт Намсалмаа, ажалай ветеранууд Н.Р.Дугданова, П.Ц.Эрдыеева (хүдөө бэшэгшэ), бусад найхан үгэнүүдээр бэрхэ журналист, бэлигтэй поэт Цырендулма Цыреновна эгэшээ дурдабад.

Аймагай захиргаанай, «Буряад үнэн», «Информпо-

лис» Хэблэлэй байшангуудай зүгһөө бэлэг сэлэгүүд, номууд, журналнууд илаһан нурагшадта барюулагдаба.

Багашуудай дунда Чимита Хаинзанова (“Далай ламын магтаал”), дунда классайхид сооһоо Цырен-Дулма Цыбикжапова (“Миисгэй харуулшан”), харин аха классай нурагшад соо эдэбхитэнэй нэгэн Баатар Намсараев шалгарба, бэлэгүүдтэ хүртэбэ. Россиин габьяата артистка Дарима Сангажоповагай бэлдэһэн литературна композицияр эгэтын-адагайхид илаһан байна. “Аялга” болон хургуулийн хатарай ансамбльнууд, дуушан Сэрэгма Цыденова гэгшэд уран бэлигээрээ энэ найхан үдэшыень шэмэглэбэ. “Хүн болохо багаһаа” гэдэгтэл нютагайнгаа дууша, шүлэгшэ басаганайнгаа олон зохёол хүүгэд – “улаан бургааһад” түрэл нютагаа, элдин найхан Эгэтын-Адагаа үргэхэл байха! Ерээдүүдэ уран бэлигтэн, багшанар, бэрхэ ажалшад, артистнууд элдин найхан нютагаань урган гараха гэжэ этигэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.
Улаан-Үдэ – Эгэтын-Адаг.

Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулганууд

“... ДҮРӨӨГӨӨ БҮХЭЛӨӨД, УЛАМАА ШАНГАДХААД, ДҮРБЭН ЗҮГЭЙ ЫЛХИНТАЙ УРИЛДАХАМ”

(Буряадай арадай поэт Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэйн ойдо зориулагдаһан дурасхаалай үдэшэһөө тэмдэглэлнүүд)

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

ЭХЭМНИ!

Зориулаагүйб мэндэ ябахаш дуугаа, - Зоригни хүрэдэггүй нэн – гэмшэнэб алдуугаа. Эхээ наһаараа абажа ябахаб гээд Этигэдэг байһамни гайхалшые бэшэ... Бултанда үзэгдөөгүй эди шэдээр лэ

Бусажа намдаа гэнтэ ерээл һааш, Альган дээрээ ямбалан бөөмэйлжэ, Ашыеш харуулха нэм даа, эхэмни!...

гэһэн гол темээ зохёолнууд соогоо элрхэйлдэг байһан алдар суута поэт Цырендулма Дондогой эхын нангин сэдхэл, эхэ хүнэй үндэр үүргэ, уялга шүлэгүүд соогоо магтан суурхуулан габьяатай, байга-

алитаяа, нютагтаяа наһаараа холбоотой, үхибүүдтэ мээхэй байһыень Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ харуулагдаһан “...Дүрөөгөө бүхэлөөд, уламаа шангадхаад, дүрбэн зүгэй һалхинтай урилдахам...” гэһэн литературно-хүгжэмтэ дурасхаалай найруулгын үдэшэ гэршэлбэ, зохёохы ажалыень, баян сэдхэлыень удхалан харуулба.

XX зуун жэлые хохидолдо

оруулан дайн, Хиросима, Нагасакида атомна боомбо хаялга тухай, мүн оршон тойронхи байгаали, алдар суута Байгалаа аршалан хамгаалхые урыалһан шүлэгүүдын зэдэлбэ. Республикын соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин зохёохы ажалдань үндэр сэгнэлтэ үгөө, оршуулгануудтань гол анхараала хандуулаа.

Үлгын болоһон элдин дайдатай Эгэтын-Адагайнь, Ярууна нютагайнь хүтэлбэрилэгшэд –

аймагай захиргаанай гулвагай орлогшо Баин Гуробазаров, “Победа” СПК-гай түрүүлэгшэ Мунко Дамбаев гэгшэд халуун амаршалга бултанда хүргэхэ зуураа 57 мянган түхэриг мүнгэ нютагайгаа элитэ поэт Ц.Ц.Дондогойн шэнэ номдо номолһон тухайгаа баясан мэдүүлбэ. Эгэтын-Адагай “Аялга” гэһэн ансамбль “Эгэтын-Адаг” (үг.Ц.Дондогойн, хүгж. Б.Цырендашиевай) гэжэ нэрэтэй һайхан хүгжэмтэй вальсын дуу бэлэглээ.

А.Ангархаев, А.Румянцев, В.Гармаев, Ц.Цырендоржиев

Т.Самбялова, Б.Орбодоева, Р.Гармаев, Н.Бадмаринчинов, В.Хартаев, Г.Дашиева

«УРАН ДУУЕМ ШАГНАХАА ЕРЭГШЭД УТА НАНАННААМ ХҮРТӨӨД БУСУУЖАН...»

Ц.Ц.Дондогойн «Сэрэгшын һамганай монолог» бэлдэһэн республикын арадай артистка. Должин Тангатова (нүхэрөө дайнда алдаһан инаг нүхэр) уянгатайгаар уншажа, зүрхэ сэдхэлыемнай хүдэлгэжэ, зал соо сугларагшадые уяруулба. Эжы, аба тухай шүлэгүүдын дурадхагдажа, тайзанай арын сагаан экрантай ханада фото-слайднууд, видеофильм эжы, аба, Альбина басаган, Цырен зээ, нүхэд тухайнь хөөрбэ, ажал тухайнь харуулба, харагшадай уян сэдхэл хүдэлгэбэ...

Хэр бэ даа бээтнай, хүлтнай? Хэм соохоноо аабзат? ... Наранай малгай “сэржэмэйхитэйгээр” Наанаһаатнай ябуулаа нэм, абаа бээт даа? Хубсаһа хунараар дуталданагүй гүт? Хуушараа гү үнөөхи самсантай? һайн ябанаб битнай, яахабид, - һанаагаа зобожо бү байгаарайт.

... Эхэ тухайгаа поэмэ бэшэһэн аад, Энэ жэлдэ хэблэжэ гаргааб, Эсэгэмни баяртай. Баяртай уулзатаргаа Эсэгынгээ нэрэ нэрлүүлэгшэ Басагантай...

“Эжын шанасан сай” гэһэн һайхан монгол дуу “Байгал” театрай дуушан Бутидэй Цэрэн-Дондог, тиихэдэ хэзээдэшые үхибүүгээ хүлээн ажаһуудаг эхэ, эсэгын нангин сэдхэл тухай уянгата дуу Цыден-Еши Бимбаев гүйсэдхэһэн байна.

“Ногоон Дара эхыень” Россиин габьяата артист Дамба-Дугар Бочиктоев һур жабхалантайгаар уншажа, түгэсхэлдэнь “Джарун-Хашорай субарга” дуугаа “нангин хүшөө” болгон зэдэлүүлээ. Харин буддын шажанай литературы олон оршуулга хэжэ, буян олоһон арадай поэдэй дурасхаала “Хонхо-Дамаари” гэһэн гоё хатар РЦНТ-гэй Зүүн зүгэй “Лотос” ансамбль хатарба.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай зүгһөө генеральна директор-ахмад редактор В.В.Хартаев, 15 жэлдэ редактор ябаһан Р.Б.Гармаев, “Үнэнэй” редактор байһан, мүнөө “Байгал” журналай редактор, арадай поэт, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Г.Х.Дашеева-Базаржапова, “Бурятия” газетые барладаг редактор Н.Д.Бадмаринчинов, “Буряад үнэн” газетын редактор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Т.В.Самбялова, корреспондент Б.Д.Орбодоева гэгшэд эгшэ журналист нүхэрөө, баян сэдхэлтэй, хүжоун дорюун зантай багшяа һайханаар дурсаба, өөрын шогтой дууе бултадаа дуулалдаба:

Хоёрхон солхообгүй гэ гүш? Хоёрхон солхооб байхал даа. Хоёрхон солхообоо гамнангүй, Хоюулан кинодо ошоёе... Гүядаа сагаангүй гэ гүш? Гурбанхан солхообни байхал даа.

Гурбанхан солхообоо гамнангүй, Хоюулан кинодо ошоёе. Жараяа хүрешөө гэ гүш? Жаргахал дурамни байхал даа. Жаргахал дурыем хүндэлжэ, Хоюулан кинодо ошоёе. Үшөө нэгэ шэнэ бадагынь 80 жэлэйн найрта зориулба: Найтай болошоо гэ гүт? Найрлахал дурантай байхал даа. Найрлахал дураяа хүндэлжэ, Буряадхан театртаа ерэгты...

Республикын арадай уран зохёолшо Ардан Ангархаев, арадай поэт Андрей Румянцев (Ц.Ц.Дондогойн олон шүлэгые оршуулагша), нютагайнь уран зохёолшо Владимир Гармаев, анхан “Үнэнэймнай” редактор байһан уран зохёолшо, поэт Цыдып Цырендоржиев гэгшэд арадай поэдэй, ялас гэмэ хурса бэлигтэй журналистын зохёохы ажалда үндэр сэгнэлтэ үгэһэн байна.

“Арад зонойнгоо сэдхэлдэ шэнгэһэн Буряадаймнай эрхим басагадай нэгэн Цырендулма Цыреновнагай үндэр һайхан нэрэ, үнжэгэн сагаан сэдхэл арад зондоо шэнгэжэ, үеһөө үе дамжан, үргэлжэ бадаржа байхань болтогой” гэһэн үрээл үгэнүүд хэлэгдэжэ, Б.Цырендашиевай “Холын харгыда” (үг.Ц.Дондогойн) гэһэн мэдээжэ дууень Россиин габьяата артистка Светлана Бунеева зохидоор дуулаһан байна. Ярууна, “Эгэтын-Адаг”, хани нүхэд тухай А.Андреевэй һайхан дуунуудаараа оперно театрай суута артистнууд Дамба Занда-

нов, Бэлигма Ринчинова, тиихэдэ һайхан хоолойтой Дамба-Дугар Бочиктоев, “Наран” гэһэн 1-дэхи лицей-интернадай, мүн “Лотос” гэһэн хатарай ансамбльнууд, уран бэрхээр уншадаг эдир һурагшад, мүн Эгэтын-Адагта конкурсдо илаһан Цырен-Дулма Цыбикжапова, Цыден Цыренов, “Дэнзэ” бүлэгэй дуушад – “Алтарганын” одод Сэсэгма Дондокова, Цыден-Еши Бимбаев, һайхан хоолойтой Бутидэй Цырен-Дондог дурасхаалай үдэшыень уран бэлигээрээ шэмэглэбэ...

Уран дууем шагнахаа ерэгшэд Ута наһаннаам хүртөөд бусуужан...

Арадай поэдэй 80 жэлэй ойн хэмжээ ябуулгануудые дэмжэһэн Яруунын аймагай захиргаанда (гулваа Ц.Г.Шагдаров), эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, бэрхэ шабидань Д.Б.Дамбаевта, Үндэһэн номой санда, Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ М.Р.Чойбоновто, “Ярууна” нютагаархидай эблэлдэ, СПК-гай түрүүлэгшэ М.Д.Дамбаевта, поселениинь дарга Ц.-Е.Ц.Лыгденовтэ, Эгэтын-Адагай һургуулийн директор Ж.Д.Базаровада, түрэл театрайхидтаа (найруулгын автор Н.Ч.Шабаев, режиссёрнууд Гэрэл Балданова, Елена Дамбаева) үнэн зүрхэнэй баяр хүргэнэбди!

Һайхан сэдхэлтэй, дүрбэн тэшэ бэлигтэй байһан Цырендулма Цыреновнагаймнай дурасхаалай дулахан үдэшэ зүрхэ сэдхэлдэмнай хадуугдаба...

Бэлигма ОРБОДОЕВА. Сэрэгма ДОНДОКОВАГАЙ, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

РОССИИН ТҮҮХЫН ЖЭЛ

УГ ИЗАГУУРАЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

Цэбэгэй Гарматан Захаамнай аймагта Унилга нютагта үбэлжэдэг байгаа. Зунай сагта Бүргын эхиндэ зунадаг, үбнэ хуряажа дүүргэнээр, Бүргэнөө Унилга буужа ерэдэг, хабартаа дулаан болоходо, Бүргэеэ нүүдэг байгаа. Үмсөөрөө хууһан зон жэлдээ хоёр дахин нүүжэ, малаингаа бэлшээрин ногоо, хагда хаража, малаа дахажа ажаһуудаг бэлэй.

Цэбэгэй Гарматан 1920 оноор Дугар таабайда дүтэ һуудаг хэн. Цэбэг үбгэн лама хадаа гэртээ үхибүүдтэ хуушан монгол үзэгүүдые заадаг, минии эжы Бадма һурадаг байгаа. Ехэшье олон малтай байгаагүй, хорёод үхэр, гушаад хонин, арбаад морин, 3 гүүн, томо бухатай, нэгэ хусатай, тэрэнь ехэ томо-тахир гүрлэгдэнэн эбэртэй байгаа. Дунда зэргын һуудалтай Цэбэг Сэбжэд хоёр нэгэ хүбүүтэй, тэрэнь Шагдар гэжэ нэрэ-тэй, Шагдарай һамган Долгор, Шагдартан нэгэ хүбүүтэй, таба ойндоо хүрэнэн, Шантуу гэжэ нэрэ-тэй бэлэй. Сэбжэд хүгшэн юмэ оёхо, ноһо ээрэхэ-нэхэхэ, арһа элдэхэ, тогоо нэрэжэ, архияа гаргаха. Долгор гэрийнгээ ажал хэхэ, эдээ хоолоо шанаха, үнегээ һааха, малаа маллаха, үрмэ хурууд бариха.

Цэбэг Сэбжэд хоёр зэргэлээд, ехэ һэеы гэр соо байдаг байгаа. Долгор Шагдар хоёр модон гэр соо найман булантай байшанда һуудаг байгаа. Цэбэгэй Гарматан өөһэдөө бэрхэ, туһаламжа хүнһөө эридэггүй, малаа хараад, түлээ уһаа асараад, хүршэ хүбөөнэртөө хүндэтэй хэн. Долгор бэрийнь түрэхэ саг дүтэлөөд, хоёр хүгшэшүүл һанаагаа зободог болобо. Хабарай ута үдэрнүүд боложо, дулаан-тэнюун, малынь бэлшэнэд. Долгорой түрэхэ сагынь ерээд, хоногһоо үлүү удаан үбдэбэ. Цэбэг үбгэн маани мэгзэм уншана, хажуудань һуугаад толгойень эльбэн һууна. Сэбжэд хүгшэн үхибүү хүлээгээшэн, уһа халаажа бэлдэнхэй, хүнжэлшье бэлдэнхэй.

Цэбэг үбгэн Сэбжэд хүгшэндэ хэлэнэ: «Үхибүү түрэхэтэйн адли, угаагаад-орёогоод, һэеы гэртээ абаашаха, эндэ таарамжа муутай». Сэбжэд хүгшэн дуугай, толгойгоо дохёод, юмэ хэлээгүй. Хоёрдохи үдэртөө наранай дээрэ гараһан хойно түрэн гэхэдээ, хоёр эхир хүбүүдые түрэбэ. Хүгшэшүүл мүргэнэд, үгэлэн хоюулан маани уншанад. Долгорой бэеы ехэ нула, хониной уһан шүлэ, сай уугаад унтаба. Цэбэг Сэбжэд хоёр хүбүүдые хормойдоо хээд, һэеы гэр тээшээ ябаба. Шагдарты: «Хаража бай, сай халуунаар уулгажа байгаарай» - гэжэ захиба.

Цэбэг үбгэн гурба хоноһон хойно хоёр хүбүүдтэ нэрэ үгэбэ. Түрүүн түрэнэн шанга дуутай хүбүүндэ Шантай гэжэ нэрэ үгэбэ. Хоёрдохи

хүбүүндэ Шалпай гэжэ нэрэ үгэбэ, харахадань, хүлынь богони, бээер туранхайшаг, дуугай, унтаана байба.

Үхэрэй эбэрэй угжаар һү хүхөөд, хоёр хүбүүд марьяажа эхилээ. Хонин хүнжэл соо унтаад, үлгыдэ оруулаагүй. Хоёр хүгшэд нэгэ-нэгээр үбэртэлөөд унтадаг байба.

Шалпай хүгшэндэ эрхэлээд, өөрөө хубсалхагүй, хормойһоонь холо ошохогүй, ходо хажуудань һууха, хойноһоонь уйлаганан дахаха гһээр томо болоо. Шалпай халһан түлээ гэртээ оруулха, хии бараан хүйтэншэг һаань, Сэбжэд хүгшөөддэйд эрхэлээд, газаашье гарахагүй. Цэбэг үбгэн хоюулыень харааха: «Юундэшье туһагүй, муугаар һуража байнат», «Эрхые һуранхаар, бэрхые һурагты», - гээд дуугарха. Сэбжэд хүгшэн Шалпай хоёр тэбэрилдээд һууха. Цэбэг үбгэнэй шанга-шангаар хашхархада, Сэбжэд: «Бү һүхирэ, үхибүү айлгажа хашхарабши, өөрөө дуугай бай

саашаа», - гэхэ. Шантай хурса ухаатай, үбгөөгэй хүбүүн гэлсэхэ. Газааһаа түлээ асарха, абатаа мориёо уһалха, үхэрөө хуряаха. Шантай Шантуу ахатаа уһа хүнзгөөр асарха, хониёо хотолуулха, хурьгадаа барижа, аминдань хааха.

Шантуу һургуулида оробо. Эжыдэ ороходоо, ахамар байһан. Багшань һайн һурана, түргэн тоо бодоно гэжэ магтаха.

ДАЙДА ДЭЛХЭЙГЭЭР ТАРАА

1926-1927 онууд ерэжэ, саг шанга боложо эхилээ. Гэнтэ 1929 оной хабар, сагаалганай һүүлээр, хилэ дүтэ байһан тула малаа туугаад, Монгол нүүбэд. Хүршэ хүбөөнэр юушье мэдээгүй.

1930 ондо эжые ссылхэдэ ябуулаа, аба эжы-тэйн, хоёр дүү хүбүүнтэйн. Харин Цэбэгэй Гарматан тухай һураг үгы, мэдэхэшье хүн үгы.

1954 ондо Шантуу Бишкек хотоһоо манай эжые бэдэржэ ерэнэн. Шантуугай хөөрөнөөр, 1927 ондо Монголдоо һургуулида ороо, Хүбсэгэл аймагтаа. Дээдэ һургуули дүүргээд, Москвагай Ломоносовой нэрэмжэтэ университеттэ хэлэ бэшгэй факультеттэ һурахаа эльгээгдээ. Университеттэ улаан дипломоор дүүргээ, сугтаа һураһан киргиз басага һамга абажа, айл болоод, хоёр басагатай болоһон. Бишкек университеттэ хүдэлхээ эльгээгдээ.

Шантай һургуулиа һайн дүүргээ, аймагтаа багшалаа. 1939 ондо Халхын голой дайнда ехэр шархатаад, гэртээ ерээд, һаһа бараһан, айл болоогүй.

Шалпай аймагайнгаа һургуули дүүргээд, саашаа һураагүй. Гэртээ малаа хараад, аба эжыдэ туһалаад байгаа. Гурбан хүбүүд һургуулида ороходоо, ондоо нэрэ-тэй болоһон: Шантуу - Солбон, Шантай - Содбо, Шалпай - Самбуу.

Уг изагуурай һалаа манайда орхихон. 1. Гармын Цэбэг - Шагдар - Шантуу - Джинда, Джурда. 2. Шантай. 3. Шалпай - Сэрэгмаа, Доржо, Гарма. Цэбэг үбгэн Сэбжэд хүгшэн хоёр дайнай урда тээ һаһа бараһан. Шагдар Долгор хоёр Шантайн һаһа бараһан хойно дары-дары үбдөөд, һаһа бараа. Шалпай нютагайнгаа басагаар һамга абаад, гурбан үхибүүтэй болоод, малаа хараад, Хүбсэгэл аймагтаа уг изагуураа үргэлжэлүүлжэ һууна гээд эжы ехэ баяртай байгша хэн. Мүнөө сагта тэдээн тухай юушье мэдэнгүйб.

Галина ТУДИНОВА.

Хүн ба үе саг

ЖЭШЭЭ АБАМААР БҮЛЭ

Хонгор һайхан Хориин аймагта Анаа дасан мүргэлтэй Бүмбэхэн хатан тахилгатай Алан гэжэ нютаг бии.

Би "Буряад үнэн" һониной уншагшадые энэ нютагта олондо жэшээ боложо ажаһуудаг зохидхон гэр бүлэтэй танилсуулха хүсэлэнтэйб. Энэ хэнэй гэр бүлэ гээшэб гэбэл, Жамбалов Зоригто Цырендоржиевичтанай гэр бүлэ.

Гэрэй эзэн Зоригто Цырендоржиевич сэбэр сагаан шарайтай, олон үгэ дуугүй, ажалша бэрхэ, архи амандаашье балгахагүй, түбшэн даруу зантай, ехэл зохидхон хүн. Гэрэй эзэн эхэнэр - энэрхы сэдхэлтэй, бэлигтэй талаантай, мийнэд гһэн харасатай, урин налгай, зондо зохид хандасатай София Чимитовна.

Зоригто Цырендоржиевич олон жэлдэ колхозой малшанаар эрхимээр ажаллажа, ВДНХ-гай мүнгэн медалаар, РСФСР-эй

Хүндэлэлэй грамотаар шагнагданхай, мүнөө үедэ Анаа дасанайнгаа үбэртэ малаа үдхэнэн зандаа, эрхим фермернүүдэй нэгэн болонхой.

София Чимитовна хадаа Россиин Федерациин нитын һуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ, олон тоото шагналтануудтай бэлигтэй багша, Аланай дунда

һургуулиин толгойлогшо (директор). Энэ тушаалдаа олон жэлдэ үрэ дүнтэйгөөр хүдэлнэ. Бага һууринуудта һургуулинууд эндэ тэндэ хаагданхай, харин манай һургуули энэл хүнэй хүсэл оролдолгоор үлэнхэй гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Үдэр һүнигүи үргэнэ нойргүй ябажа, ажал хэрэгээ бүтээдэг, зонооршье

хөөрэлдэхэдөө бэрхэ. Мүнөө һургуулинуудта Роспотребнадзор, Госпотнадзор шанга эрилтэнүүдые табина - эдэ бүгэдыень бултыень дүүргэжэ (нютагай зоной, багшанарай, гэртэхинэй хүсөөр), жаахан нютагтаа һургуулиа байлгажа шадаа, шабинарын нь нютагтаа далижажа, харгын ута замда гарана, һуралсалаа ехэнхинь дээдын һургуулинуудта эрхимээр үргэлжэлүүлнэ, саашадаа бэрхэ мэргэжэлтэд болоно.

Зоригто Цырендоржиевич ба София Чимитовна хоёр гурбан дангина басагадые шангаханаар, ажалша бэрхээр хүмүүжүүлэнхэй, эрхим баялиг болохо дээдын эрдэмшье олгууланхай. Саяна басагадинь хоёр дээдэ мэргэжэл абанхай: географ-экологий ба юристын. Сэлмэг, Ханда басагадынь БГУ-гай экономика факультет эрхимээр дүүргэжэ, мүнөө үедэ Улаан-Үдэ хотодо ажалланад. Булта басагадынь хадамтай боложо,

эхэнэрэй, эхын зол дүүрэн эдлэжэ ябана.

Июлиин найман - гэр булын, инаг дуранай, үнэн сэхэ байлгын үдэр гэжэ бултанда мэдээжэ. Мүнөө жэл энэ үдэр орон нютагаймнай олон аймагуудай бүлэнүүдые Буряад Республикаһын Правительство амаршалһан байна. Эдэ гэр бүлэнүүдэй тоодо Хориин аймагһаа Жамбалов Зоригто Цырендоржиевичтанай гэр бүлэ оролсоо. Энэ хадаа баһа нэгэ ехэ шагнал болоно.

Зоригто Цырендоржиевич София Чимитовна хоёр алишье талаһаа хайрата эжы-нэрээ гурбан зөөлөнөөр хүндэлжэ, үри хүүгэдтээ туһалалсажа, зээ басагадаа харалсажа ябаһан юрыншье хүнүүд болбол, олондо эрхим жэшээ боложо үгэнэл даа.

О. РАДНАЕВА,
Аланай дунда
һургуулиин багша.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes STS channel programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes STS channel programs like 'ВОРОНИНЫ', 'ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes STS channel programs like 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes STS channel programs like 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ПОГОНЯ ЗА ТЕНЬЮ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes STS channel programs like 'ГРУППА ЗЕТА-2', 'ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ', etc.

Четверг, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ БРАК', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'ПРЕСС - КОНФЕРЕНЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ЧЕХОВ И КО', etc.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОРУЖИЕ XX ВЕКА', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', etc.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', etc.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

Пятница, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ БРАК', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ КАМЕРА', 'СПАСЕНИЕ СОКРОВИЩ ГЕРКУЛАНУМА', etc.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕ СОШЛИСЬ ХАРАКТЕРАМИ', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', etc.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', etc.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', etc.

ДЭЛГЭР
НАЙХАН
СЭДЬХЭЛТЭЙ
ДҮҮХЭЙМНАЙ

Бурядай АССР-эй Хяагтын аймагай Баруун Адаг нютаг тоонтотой, Монхоодой угтай Банзаров Дондог Жамсаранвич ба Сэрэмжид Зандраевна арад зондоо хүндэтэй, эбтэй эетэй, ажалша малша айлай бүлэг гурбан үхибүүдтэй болоо. Ольга гэж нэрэтэй хоёрдохи үхибүүнийнь 1937 ондо алтан дэлхэйдэ мүндэлөө нэн.

Һаалишанаар, хонишоноор, механизатораар ажаллажа ябатараа, хани нүхэрын түргэн үбшэндэ нэрбэгдэжэ, һаһа барашоо нэн. Олон жэлдэ амжалтатайгаар ажаллаһанай түлөө гүрэн түрэ медаль, грамотануудаар шагнаа, Монгол, Болгари гүрэнөөр аяншалуула.

Суббота, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.45, 07.00, 08.35, 09.20, 09.45, 10.00, 10.45, 11.15, 11.55, 13.15, 15.20, 19.00, 19.10, 20.15, 22.00, 22.20, 00.20, 02.20, 04.10, 05.50

«РОССИЯ 1»

05.55, 07.35, 08.05, 09.00, 09.10, 09.20

09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 Д/Ф «ДУЭЛЬ С ВИРУСОМ. СПАСИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО»
12.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.30 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.05 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35 Х/Ф «ОТЧИЙ ДОМ»
13.10 БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ. ДЕТСКИЙ СЕАНС
14.05 М/Ф
15.10, 02.55 Д/Ф «ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ И ТАЙНЫЕ САДЫ ПОСЛЕДНИХ ИМПЕРАТОРОВ КИТАЯ»

07.30 Х/Ф «СЫНОВЬЯ БОЛЬШОЙ МЕДВЕДИЦЫ»
08.55, 09.45 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
09.30 «АФИША» (6+)
10.35 «МУНГЭН СЭРГЭ»
11.00 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3». ЛУЧШЕЕ
12.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)

ТИВИКОМ

06.00 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+)
07.30, 11.35, 15.25, 18.00 «МУР» (6+)

18.10 Д/Ф «СУПЕРВУЛКАН» 1 С.
19.20 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (6+). ЗУРХАЙ
19.30 «ВКУСНО» (12+)
20.00 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС»: «ПОСЛЕДНИЙ ВАМПИР»
22.20 Х/Ф «МУЖСКАЯ ИНТУИЦИЯ» (16+). ЗУРХАЙ

СТС

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА» (0+), «ДЕД МОРОЗ И СЕРЫЙ ВОЛК» (0+)
07.30 М/С «МОНСУНО» (12+)

НТВ

06.35 Т/С «ХВОСТ»
08.25 «СМОТР» (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЖИЛИЩНО-ЛОТЕРЕЯ» (0+)

5 КАНАЛ

08.45 М/Ф (0+)
11.00, 19.30 «СЕЙЧАС»
11.10, 12.00, 12.40, 13.25, 14.10, 14.55, 15.35, 16.20, 17.05, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)

Воскресенье, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.00, 08.40, 09.15, 09.45, 09.55, 11.15, 11.35, 12.25, 13.15, 14.20, 16.00, 16.25, 16.45, 17.45, 19.30, 22.00, 23.00, 00.30, 01.30, 03.35, 05.20

«РОССИЯ 1»

06.25 Х/Ф «ФОРМУЛА ЛЮБВИ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
11.35 Х/Ф «ЖДИ МЕНЯ»
13.05 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО
13.30 М/Ф

15.00 Д/Ф «ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ И ТАЙНЫЕ САДЫ ПОСЛЕДНИХ ИМПЕРАТОРОВ КИТАЯ»
15.50 СПЕКТАКЛЬ «НАСЛЕДНИКИ РАБУРДЕНА»
18.10, 02.55 «ИСКАТЕЛИ»
19.00 «КОНТЕКСТ»
19.40 ВАЛЕНТИНА СЕРОВА. АВТОРСКАЯ ПРОГРАММА ВИТАЛИЯ ВУЛЬФА
20.20 Х/Ф «СЕРДЦА ЧЕТЫРЕХ»
21.50 «ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
22.45 ПО СЛЕДАМ ТАЙНЫ
23.30 «БИТЛЗ. ВОЛШЕБНОЕ ТАИНСТВЕННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ»

ТНТ

07.30 Х/Ф «ДЕНИСКИНЫ РАССКАЗЫ»
08.40 «СТО ВОПРОСОВ К ВЗРОСЛОМУ»: ИВАН УГРАНТ (12+)
09.20 ПАРЛАМЕНТСКИЙ ВЕСТНИК
09.40 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+)
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ»
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ» (12+). ПОГОДА
12.00 «ПРО ДЕКОР» (12+)
12.30 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (12+)

ТИВИКОМ

06.00 «КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30 «РАДАР-СПОРТ», (6+)
07.00, 09.30 «ВКУСНО» (12+)
07.35 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
08.00, 14.30, 22.50 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ» (6+)
08.10, 12.00, 15.35, 18.05 «МУР» (6+)
08.15 М/Ф
09.10 «ДЕТСКАЯ ПЛОЩАДКА» (0+)
09.20, 20.30 КИНОХРОНИКА «ВОСТОЧНАЯ СИБИРЬ» (6+). ЗУРХАЙ
10.05 «БАЙКИ В БАНЬКЕ» (16+)

10.25, 12.30, 18.00 «ДЕТСКАЯ ПЛОЩАДКА» (6+)
10.30 Д/Ф «СУПЕРВУЛКАН» 1 С.
11.40 «ВЕСТНИК НХ»
12.05 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
12.35, 14.40, 15.40 Х/Ф «ВЕДЬМАК»
16.40 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
17.05 «ВАШЕ ПРАВО» (16+). ЗУРХАЙ
17.20 «УУЛЗАЛГА» (6+)
17.40 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
18.10 МУЗЫКАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ «ШКОЛА МУЗЫКИ» (6+)
19.30 «ПРОГРАММА 7» (12+)
20.40 Х/Ф «ПОЛТОРА РЫЦАРЯ»
23.05 Х/Ф «ЗАПАХ ЖИЗНИ»
01.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦЕВ» (0+), «КОНТАКТ» (0+), «ЖИЛ-БЫЛ ПЕС» (0+)
07.30 М/С «МОНСУНО» (12+)
07.55 М/С «ЧАПЛИН» (6+)
08.10 М/С «СМЕШАРИКИ» (0+)
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
10.45 «ГАЛИЛЕО» (0+)
11.45 М/С «СЕКРЕТНАЯ СЛУЖБА САНТЫ» (6+)
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
13.00 Х/Ф «ВАН ХЕЛЬСИНГ» (16+)
15.30, 16.30 Т/С «6 КАДРОВ»
17.30 Х/Ф «ЗЕЛЕНАЯ МИЛЯ» (16+)
21.00 Х/Ф «ХРОНИКИ СПАЙДЕРВИКА» (16+)
22.45 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «НЕ ВЕШАТЬ ХВОСТ, ВЕТЕРИНАРЫ!» (16+)
00.05 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+)
01.00 ФЕСТИВАЛЬ «СПОРТ ВСЕМ МИРОМ» (0+)
03.00 «НЕ МОЖЕТ БЫТЬ!» (0+)

НТВ

06.55 М/Ф «ЗИМА В ПРОСТОКВАШИНО»
07.10 Т/С «ХВОСТ»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
11.55 «ЧУДО ТЕХНИКИ» С СЕРГЕЕМ МАЛОЗЕВОВЫМ (12+)
12.25 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 Т/С «ШЕРИФ»
16.05 «РАЗВОД ПО-РУССКИ» (16+)
17.20 «И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!» (0+)
18.20 «ОЧНАЯ СТАВКА» (16+)
19.20 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ» (16+)
21.50 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ» (16+)
22.35 «ЦТ. ОТКРОВЕНИЯ» (16+)
23.35 «ЦТ. ВЕЧЕРНЕЕ» (16+)
00.15 Х/Ф «МЕРТВЫЕ ДУШИ»
02.15 Т/С «ДЕЛО КРАПИВИНЫХ»
04.05 Т/С «СПЕЦГРУППА»
05.55 Т/С «ПОПЫТКА К БЕГСТВУ»

Новогодние вечера "Брызги шампанского" ФСК, 24-30 декабря. Суперхиты и шлягеры в исполнении профессиональных певцов. Романтический Чингис Аюшеев. Известная московская певица, фолк-певица Елена Комарова. Всего: 2500 руб.

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯАР. ДДЭШТВ гээн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгуудыг, тийхэд англи, герман, ород, хятад хэлэтэй DW-Asian, Outdoor TV, Bloomberg TV, Yvэр Монгол ТВ, Одон ТВ, SupremeMaster, Australia TV, Дом Кино, Музыка, Телекафе, ССТV-5, Шанхай, Бээжин гэхэ мэтэ каналуудыг үзүүлжэ байдаг томохон эмхи юм.

Доксонов Вячеслав Амгаланович 2009 оной августын 3-да түрөө. Гурба наратай болоод байхадаа, зүрхэндөө, гэдэнэ дотортоо эритэ мэсын арга хүүлэнэ байна. Тэрэнэй хүүлээр бараг болоогүй. Аяар 3-тай болоод, хэлэндэ ороогүй, толгойгоо үргэдэггүй, эрьелдэжэ, һуужа, ябажа шададаггүй. Бишыхан хүбүүн ходо хэбтэжэ, үйлэжэ байдаг. Эритэ мэсын арга хүүлээд, үбшэниинь бүри нэдэржэ, эпилептическая энцефалопатия Леннокса-Гасто гэжэ үбшэн хүрэнхэй гэжэ эмшэд тодорхойлонхой. Энэ хүбүүн эдэгэхэ аргатай. Германида эмшэлхэ хэрэгтэй. Тийхын тула 1500000 түхэртэй мүнгэн 2012 оной декабриин 15 хүрэтэр хэрэглэдэнэ. Энэрхы сэдхэлтэй, буянша хүнүүд энэ хүбүүндэ тунхалыг гэжэ гуйнабди. Иимэ хаягаар мүнгэ оруулха аргатай: Сбербанк России БИК 048142604 К/С 30101810400000000604 Р/С 42307810509166261571/48 Банк получателя Бурятское ОСБ №8601 г. Улан-Удэ ИНН 7707083893 КПП 032302001

5 КАНАЛ. 07.00, 05.50 Д/Ф «АМЕРИКА ДО КОЛУМБА»
08.00 Д/Ф «В ПОИСКАХ ГИГАНТСКОГО ОСЬМИНОГА»
09.00 М/Ф (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)

Подкрасить? Подмазать? Подклеить? Легкий ремонт. Тел.: 353-153. Найдите паспорт и свидетельство о рождении на имя Балданова Эрдыни Владимировича. Обращаться по тел.: 8-924-755-89-10.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающей в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй аршан зүүр

2012 он – Росийн түүхын жэл

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай хаа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын хонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаал.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Ссэгэ хүбүүн хоёр дуунай аялга эшхэрэсэгээжэ байна.

Срэшүүл болон эхэнэрнүүд орой дээрээ улаан залаатай тойробшо малгай үмдэдэг байгаа.

Малгайн бүхы хубинууд, үнгэнэ өөр өөрын тэмдэгтэй, удхатай юм. Шобогор оройнь амгалан байдал, хүгжэлтэ тэмдэглэдэг. Улаан шүрэтэй мүнгэн дэнзэнэ - бүхы юртэмсье гэрэлтүүлхэн наран. Залаа сэсэгынэ наранай элшэнүүдые тэмдэглэнэ. Харин малгайн оройһоо намилзаһан залааниинь нугаршагүй зоригой, жаргалтай хуби заяанай хүлдэ тэмдэг болоно. Бүд тамһанайнь уялаа бата бэхи шанар тэмдэглэнэ. Буряадуудай эгээл дуратай хүхэ үнгэ хадаа хүхэ мүнхэ тэнгэрийн удхатай.

wikipedia.org

Схэнэрэй хубсаһан эрэшүүлэйхиһээ гоёолто, угалза болон оёдолоороо илгардаг. Эхэнэрэй дэгэл үнгэтэ сэмбээр тойруулан хүбөөлэгдэдэг, нюрганайнь дээхэнүүр тэбхэрхэн угалза хэгдэдэг. Мүн дэгалын мүнгэн болон эд тобшонуудаар болон хашархануудаар гоёогдодог.

Забайкалида иимэ гоёолтонууд дайралдадаггүй; эхэнэрэй тэрлигүүд бэе бэдээ оёотой богонихон самса хормой хоёрһоо бүридэдэг. Бурханда хүзэглэн тангариглаһан эхэнэрнүүд мур дээгүүрээ улаан сэмбэ оһорнуудые зүүдэг. Басаганай тэрлигтэ уужа байдаггүй, мүн тэдэ шүрэ болон мүнгөөр шэмэглэгдэһэн боолто малгай үмдэдэггүй. Буряад эхэнэрнүүд толгойн гоёолтодо ехэ анхарал хандуулдаг: өөрын ута бүдүүн гээггүй хаа, мориной һүүл хэрэглэдэг. Хадамтай эхэнэрнүүд хоёр гээгэ гүрэжэ, тэдэнээ түмэр сахаригаар холбодог; гээгэнүүдэйнь үзүүрнүүд шүрэ болон мүнгөөр шэмэглэгдэһэн хилэн туулмагууд руу хэгдэдэг. Басагадта олон хашарһаар шэмэглэгдэһэн 10-20 гээгэ гүрөөтэй байдаг. Тэдэ хүзүүгээ шүрэнүүдээр, мүнгэн болон алтан хашархануудаар гоёодог, шэхэндээ мантан томо һийхэнүүдые, сарбуудаа мүнгэн гү, али эд бугаг зүүдэг. Зүүдхэл гоёолтонуудын эзэнэйнгээ ажаһуудаг газарһаа, баян-үгэтэйһөөнь дулдыдан илгардаг.

«Иркутские Епархиальные Ведомости» (1877-90 гг.).

Гэрэй дунда оройень хадхаһан дүрбэн бахана тодхогдонхой. Зарим нютагуудта тэг дундаа утанай гараха үрхэтэй хушалта дайралдадаг, орой дээрэнэ дэгнүүл дэбдигдэнхэй. Газар бүхэндэ ондо-ондоошог гэрнүүд дайралдадаг: хүндэлэниинь - 5 сажан, үндэрынэ - 1 сажан; оёорынэ - газар; гал түлихын тула гэрэй тэгэндэ доосо талаһаань шабараар шабарданхай тэбхэр модон хайрсаг түхээрэгдэдэг; ханын хажуугаархи үргэн модон адыарнууд дээрэ бүлын гэшүүд унтадаг, эд барааниинь, аяга амһартань табигдадаг; нэгэ ханын таг дээрэ онгонууд хадагалаатай. Баян буряадуудай гэр нилээд уужам байдаг.

Забайкалиин буряадууд зундаа һэеи гэр соогоо ажаһуудаг юм. Хэдэн дабхар һэеи модон торхо дээрэ торгогдодог, орой дээрэнэ һэеи хабхагтай үрхын забһар үлээгдэдэг. Дотоо талань эрхүү буряадуудайхида адли аад, онгонуудай орондо бурхануудые тахилгын шэрээ байдаг. һэеи гэрнүүд бэлэхэнээр задалагдажа, эзэдынэ тэрэнээ шэрээд, хайшаашье нүүхэ аргатай. Буряадууд сохом жэлэй хоёр дахин зөөдэг юм.

«Досуг и Дело» - «Народы России» (1880 г.).

Буряадууд бэһынгээ баруун талада тамхитай алуур, хутага, хэтэ зүүдэг, гаһаяа гуталай түрии соо хэдэг. Хэтэ хадаа булад гү, али түмэр хабтаһануудһаа бүтээгдэжэ, арһан туулмаг соо хадагалагдадаг, мүнгэн болон эдээр гоёогдодог байна. Туулмаг соонь үшөө сахноур байха. Буряадуудай үлгэр домогой ёһоор, урда сагта хэтэ тон ехээр сэгнэгдэдэг байһан юм, тэрэнэй түлөө адуу үгэдэг байгаа.

Забайкалида Эрхүүгэй губерниин үргэн тала дайдаар буряадуудай хотон нютагууд таранхай. Эндэ-тэндэ дүрбэн, зургаан болон найманшье углуутай боро хирын модон гэрнүүд орбойходоно. Сонхонууд гэжэ үгы, урда зүг руу хараһан нэгэл жаахан үүдэтэй.

ГАНЖУУР ДАНЖУУРАЙ БАЯР БОЛНО

Б.ДАРАМБАЗАР: Монгол Ганжуур, Данжуурай эхинэй 50 боти уншагша олондо хүрэхэдэ бэлэн боллоо.

"Цогт Цагийн Хүрдэн" соёлой түб 2012 оны декабриин эхээр кирилл бэшгэ дээр хэблүүлхэн Монгол Ганжуур Данжуурай 50 ботиие үлгүдэн абажа, уншагша хүзэгтэн олондо үргэн бариха гэжэ байна. Түбэй гүйсэдхэхэ захирал Б.Дарамбазартай хэдэн хором ярилцлаа.

- Ганжуур Данжуур гэж юуны тухай сургаал вэ?

- Ганжуур нь Бурхан багш амиды байхадаа айладахан сургаалын согсолбори бол, Данжуур нь Бурхан багшаа хойшонхи Энэтхэг ороной эрдэмтэн мэргэд Ганжуурые үзэжэ судлаад тайлбарилан, олон бүтээл туурвисны согсолбори юм. Гүн нарийн талааа бол, Ганжуур Данжуурт сэдхэл судлал, философи, логик, хими биологи, математик, анагаах, гоо зүй, сансар судлал гээд л байгал нийгмийн ухааны бүхий л халбари шэглэлийн нуурь онол, судлах арга аргачлалын юрэнхы заршамууд багтаан мэдлэгэй сан хөмрөг. Тиймдээ ч тэрэниие бурхны шашны онол сургаалын суглуулбари гэхын зэрэгцээ шинжлэх ухаанай бүрин тайлбар толь ч гэж нэрлэж болно.

- Монгол Ганжуур Данжуурын заншал тухай?

- Ганжуур, Данжуурые Монголчууд маань үндсэндээ Манай ээрын 8-р зуун жэлхээ судалж эхилхэн байдаг. Цаг хугацааны хубида Түбдхээшье түрүүнд судалж, өөрын хэл бичигтээ

бага сагаар буулгаж байсан байгаа юм. Ингээд найман зуун жэлэй дараа гэхэ гү, али 1629 онд Лигдэн хааны зарлигаар Ганжуурые худам монгол бэшгэтэ бүрин эхээр нь хөрвүүлэн (оршуулга хэжэ), барлан хэвлэжээ. Дараа нь II-р Жанжаа хутагтын удирдлагаар 1742-1749 онд Данжуурые мүн бүрэн эхээр нь орчуулж хэвлэсэн. Монгол Ганжуур, Данжуурые бүтээхэдээ тухайн үеийн дээд зэрэг зиндааны лам хувраг, нэрт орчуулагчид хамтран Санскрит, Түбэд эхые тулган орчуулсан тул Монгол Ганжуур Данжуур нь хамгийн алдаа мадаггүйд тооцогддог. Мүнөө "Цогт Цагийн Хүрдэн" соёлой түбэй лам хуврагуудай ханаашлагаар Монгол түмэн маань Ганжуур, Данжуурые кирилл бичигнээ буулган хэвлүүлж байгаа нь 400-аад жилийн дараа бурханы шашны сургаалын охин манлай болсон Монгол Ганжуур хийгээд Данжуур их хөлгөн судрые оршон сагай нийтын хэлэ бэшгэтэ буулгажа, үр хойшонхи дараа үедээ судлах, суралцах боломж нээн үгэжэ байһан түүхын аша холбогдолтой үйл

юм. Монголын өв уламжалалые дахин сэргээж, хүн бүр танилсаха боломжгүй байсан энэхүү бүтээлые оршон сагта хүнүүд бүгдэ уншажа судлан байжа шэрээний номоо болгохо боломжы нээж үгэжэ байгаадаа бид бүгд омогшиж, урма зоригтой байна.

- Яагаад Ганжуур Данжуурые дахин бүтээжэ болобо?

- Ганжуур Данжуурые дахин бүтээж болсон нь хэд хэдэн шалтгаантай л даа. Дорнын бурханы шажинта улас үндэстнүүд Бурхан багшийн сургаалые суглуулбари болһон Ганжуур хөлгөн сударые түүхын янза бүрийн саг хугацаанд өөр өөрийн хэлэн дээрээ буулгаһан байдаг. Түүхын сурвалжуудаас харахада энээхэн агуу бүтээлые эхэ хэлэн дээрээ оршуулан буулгаж байһан улас үсөөн бэшэ. Тухайлбал, Солонгос, Япон, Хятад улсууд Ганжуурые эхэ хэлэндээ оршуулан хэблэжэ байһан түүхэтэй. хаяган дээрхиин гэгээн Далай багша: азийн улас оронуудһаа "Монгол бол дэлхэйдэ бурханы шажаниие дэлгэрүүлэн хүгжүүлхэ оронүүдэй нэгэн. Тиймээс монголчууд

бурхан багшийн сургаалын цоморлиг Ганжуур, Данжуурые найтар судалжа шэнжэлээд хойш үедэ өвлүүлэх хэрэгтэй" гэжэ айладахан юм.

- 400 боти иимэ томо бүтээлые жирийн нэгэ соёлын түб бүтээж байна гэхээр олон улсуудта хүлеэн зүбшөөрхэ болобо уу?

- Энэ ажалье 15 жэлхээ дээшэ Буддын гүн ухаан, монгол хэл бэшгэ, санскрит, түбэд, манж, хятад хэлэндэ мэргэшэһэн 30 гаран боловсон хүчинтэй чадварлаг бүлэг хэжэ гүйсэдхэжэ байгаа. Бидэ хөрвүүлгээ уйгаржин монгол болон түбэд эхэ сурвалжааа тулган хөрвүүлж байгаа ба зарим хэсэгтэ санскрит, пали эхэ бэшгэтэй нь тулган оршуулжа байгаа. Энэ ажалда засагай газар, Шинжлэх Ухааны Академи, Олон Улсын Монголшо эрдэмтдэй холбоо, их сургуулинууд, Түб номын сан гэхэ зэргэ байгууллага, эрдэмэй зөвлөл хамтран ажиллаж байна.

Монгол түмний хамтын хүсээр бүтээгдэн байгаа шинэ Монгол Ганжуур Данжуурын эхний ботинуудые хэвлэлтээс гарсан цагаас хойш дэлхийн нэр хүндэтэй номын сан, их сургуулиуд захиалан абажа байгаа нь бидний бүтээлые олон улсын хэмжээнд хэрхэн хүлээн зүбшөөржэ, үнэлж байгааг харуулах бизээ.

Америкийн Санта-Барбарагийн их сургууль, Конгрессын номын сан, Германы төв номын сан, Боннын их сургууль гээд олон байгууллагы нэрлэжэ болно. Манай түрээ засаг ч Ганжуур Данжуурын проектэе маань бүрин хэмжээнд дэмжижэ байгаа.

- Шэнэ монгол үзэгтэ буулгахадаа юрын хүнүүдтэ ойлогдохоор хялбаршуулжа болоогүй юм уу?

- Манай нэгэ эрдэмтэн: "Классик бүтээлые юрын болгобол ямар ч үнэ сэнгүй болно. Харин классикын хэмжээнд сэдхэн судалж байжа бидэ оюун ухаанай хүгжлийн дээдэ түвшинд хүрэх болно" хэмээн хэлж билээ. Ганжуур, Данжуур бол өөрөө классикын бүтээл. Дээрээс нь бидний өвөг дээдхээ аялгуу

сайхан монгол хэлэнэй уран тансаг найруулга ба утхые нь оюун ухаандаа нарин судлан шэнжэлхэнэй үндэһэн дээрэ оршуулһан байдаг. Наанадахи олон обог монголчуудын хуушанай үгэ хэлэлгын сан Монгол Ганжуур, Данжуурта хадагалаатай байна. Нэн илангаяа 12-16 дугаар зуун жэлэй үеийн классик монгол хэлэнэй найруулга зүйн гайхамшагые Монгол Ганжуур, Данжуурһаа хаража болно. Тэрэниие бидэ мүнөө сагай хүмүүстэ хүргэхэ гэж байгаа нь энэ гээд дураараа өөршэлэн эбдэжэ болохогүй.

Тиймээһээ бидэ үндэһэн эхэ бэшгэгэй оршуулгые яг хэбээр нь буулгаһан. Энэ чинь бидэнэй л мэдэдэг монгол хэлэн шүү дээ.

- Проектэе хэрэгжүүлэхэдэ нийтэ хэды эмжээний мүнгэ хүрэнгэ һомологдоһон бэ?

- 400 жэлэй тэртээ Ганжуур, Данжуурые худам монгол бэшгээр бүтээхэдэ нийтэ 41600 гаран лан мүнгэ ороһонһоо 31200 лан мөнгые Монголой ард түмэн сайн дураараа гаргажа, бусадые нь уласай санһаа гаргажа байсан юм билээ. Мүнөөшье мүн илгаагүй ард түмэн маань энэ түсэлые уухайлан дэмжэжэ байна. Сэбүүн саг ерэлэн гэж аматай бүхэн халаглаж байгаа энэ үедэ Монголын ард түмэн оюуны гайхамшаг бүтээхэ хүсэл эрмэлзэл, сайхан сэдхэлээ гээгээгүй байгааг хараад үнэхээр бахархдаг юм. Үнгэрһэн хугацаанда чамгүй их хүрэнгэ мүнгэ зарцуулснаас 75 хубиие хүзэгтэн олон ард түмэн маань оруулсан. 25 хубиие нь дотоод компанинууд болон гадаадын байгууланууд бүрилдүүлжээ.

- Ярилсалгын түгэхэлдэ та юу гэж хэлэх вэ?

- Монголчууд бид үндэр заяата, зовхи нь өөдөө ард түмэн. Монгол Ганжуур Данжуурын адисын хүсээр түмэн олон минь энх тунх, түрээ засаг минь амар амгалангаар сэнгэн жаргах болтугай.

www.24tsag

ШИЛИЙН ГОЛ АЙМАГТА МОНГОЛ БҮХЭ СУДЛАЛАЙ ХУРАЛ БОЛЖЭЭ

ҮБЭР МОНГОЛОЙ ШИЛИЙН ГОЛ аймагт монгол бүхын барилдаа хүгжүүлхэ гурван үдэрэй хурал болжээ. Уг хурал монгол бүхын барилдаанай дүримые нарижуулха, бүхын мэргэжэлэй үр чадварые нэмэгдүүлхэ зорилгоор Шилийн гол аймгийн соёл, спортын түб, Хятадын Коммунист намын Үбэр Монголой Зүүн үзэмчин хошуунай хороо болон Засагай газар, Шилийн гол аймгийн бүхын эблэл хамтран зохион байгуулж байна. Хуралда оролсогшод "Шилийн гол аймгийн бүхын урилдаанай дүрим", "Дүүрэнзаан бүхын үйлые хүгжүүлхэдэ эбээн тэдхэхэ мүнгэнэй менежмент хэхэ арга", «Монгол бүхын ерээдүйн хүгжэлэй шэг хандуулха тухай», "Найр наадамай үеэр тулгарж байгаа асуудал" зэрэг сэдэбээр ярилцажа байгаа аж.

ҮБЭР МОНГОЛОЙ ДЭВЖЭЭНД МОНГОЛ НАШАН ТҮРҮҮЛЖЭ, 10 МЯНГАН ЮАНЫАР ШАГНУУЛБА

ХҮХЭ ХОТОДО нара бүрийн стандарт дэвжээнэй монгол бүхын барилдаан боллоо. Үбэр Монголой их сургуульд болсон энэ барилдаа «Хасар» үндэһэнэй мэдээсэлэй компаниһаа гурав дахь удаагаа зохион байгуулсан юм. Уг наадамда Үбэр монголой Баруун үзэмшэнэй Төгөсжаргал, Цогбаяр, Хорлоо, Гансанням, Сүнид зүүн хошуунай Сурталт, Хэшигдалай, Улаанхадын Батжаргал зэрэг шилдэг долоон бүхэ болон Монгол улсын начин Сугаржаргал зодоглолоо. Сугаржаргал үнгэрһэн нарын барилдаанда үзүүрлэһэн (финалда диилдэһэн) байгаа. Харин энэ удаа Сугаржаргал Хэшигдалайтай үзүүр түрүүнд барилдан түрүүлж 10 мянган юуныан шагнал авчээ. Тэрэ "Үбэр монголчууд иигэжэ гадаадын бөхые урижа оролсуулжа байгаа нь Үбэр монгол бүх саашалаад монгол туургатанай бүхые дэлхэйдэ хандан танюулжа байгаа нь сайхан хэрэг" гэж ярьжээ.

www.24tsag

ХҮН АМЫН ТОО З САЯ ХҮРЭХЭДЭ ТОН ОЙРХОН БАЙНА

Монгол улсай нийтэ хүн амын тоо яг одоо 2,859,982 болоод байһые үндэһэнэй статистикийн хороонһоо мэдээлж байгаа юм.

Энэ тоо нь монголын хүн аман 3 саяда хүрэхэдэ тон ойрхон байгааг элирхээлнэ. Ойрын жэлнүүдтэ түрэлтэ ихсэжэ байгаа нь хүн амын тоо эрчимтэй үсэжэ байгаа гэж тус газарһаа мэдээлж байгаа юм.

1521 АРГАЛИ ТООЛОГДОНО

Монгол болон Ородой холбоото улсай (ОХУ) Дэлхэйн байгаали хамгаалха сангай түлөөлгшын газар хамтаран Монгол, ОХУ-ын нютагта байгаа алтайн аргалие тоолохо ажалье эхилүүлһэн билээ.

Тэдэ Монгол, ОХУ-ын Алтай, Тувагай бүгэдэ найрамдаха улсай нютаг дэбисхэртэ үнгэрэгшэ арвадугаар нарын (октябриин) 15-наас арваннэгдүгээр 10 хүрэтэр хугацаанда тоолохо ажалье ябуулһан байна.

Энээхэн тооллогоор Монгол, ОХУ-ын нютагта энэ оной арваннэгдүгээр нарын байдалаар нийлээд 1948 алтайн аргали байна. Тэдэнэй 1521 нь Монголын нютагта, 427 нь ОХУ-ын нютагта байгаа аж. Энэнтэй адли 2010 ондо ябуулһан тооллогоор хоёр уласта нийтэ 1600 аргали байжээ. Харин 2003 онд 1000 аргали байсан аж.

Монгол Улас 1953 онд аргали агнахые хуулиар хориглоһон. Гэхэдэ тусхай зүбшөөрлөөр агнаха эрхэ олгодог. Харин ОХУ-д иимэ зүбшөөрэл олгодоггүй аж.

sonin.mn.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэбэ.

XVII ЖАРАНАЙ ХАРА УЬАН ЛУУ ЖЭЛ

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА ХАРА ХУЛГАНА НАРА

Буряад литэ	5	6	7	8	9Б-Н	10	11
Европын литэ	17	18	19	20	21	22	23
Гараг	Дабаа	Мягмар	Нагба	Пурбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Нара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	<i>хара</i>	<i>харагшан</i>	<i>хүхэ</i>	<i>хүхэгшэн</i>	<i>улаан</i>	<i>улаагшан</i>	<i>шара</i>
Үдэр	<i>Хулгана</i>	<i>Үхэр</i>	<i>Бар</i>	<i>Туулай</i>	<i>Луу</i>	<i>Могой</i>	<i>Морин</i>
Мэнгэ	<i>1 сагаан</i>	<i>9 улаан</i>	<i>8 сагаан</i>	<i>7 улаан</i>	<i>6 сагаан</i>	<i>5 шара</i>	<i>4 ногоон</i>
хуудал	<i>гал</i>	<i>шорой</i>	<i>түмэр</i>	<i>огторгой</i>	<i>уһан</i>	<i>уула</i>	<i>модон</i>

Гарагай 2-го үбэлэй дунда хара Хулгана нарын декабрийн 17 (энэ нарада шэнын 4-нэй үдэр үгы, забнарлана, шэнын 5).

Хара Хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиha, дасан хиид бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан табиха, ном уншаха, замда ябаха, буянай үйлэ бүтээхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, түмэрөөр урлаха, угаал үйлэдэхэ, шэнэ барилга ашаглаха, худалдаа хэхэ, гэрлэхэ, хурим хэхэ, гэр байшан бариха, эм найруулхада хайн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдье үргэжэ абаха, нялхы хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, нохой тэжээхэ үйлэнүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 3-да декабрийн 18 (шэнын 6).

Харагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр.

Хэшэг даллага абхуулха, тангариг үгэхэ, хаад тодхор дараха, мал худалдаха, байшан гэрэй хуури табиха, шэнэ ноёниие табиха, захирхы тушаалай ажал хэхэ, дайсаниие дарахада хайн. Замда гараха, эм найруулха, мал худалдаха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, эд, мал газашань үгэхэ, байшан гэрэй хуури табиха, угаал хэхы тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа һаа, шэг шарай һайжарха.

Гарагай 4-дэ декабрийн 19 (шэнын 7).

Хүхэ Бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан тэбшүүлха, хангал тахуюлха, һахюуһанда үгэлгэ үгэхэ, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, дасанай тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, бэри буулгаха, хубсаһа эсэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, модо отолхо, тангариг үгэхэдэ хайн.

Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, хүншүү гутуулха, анда нүхэр болосохо, юумэ газашань үгэхэ, ном эхилэн заалгаха, лама болохо, ном соносохо, хүрэнгэ эһэхэ, эм найруулхада харша.

Хүнэй үһэ абабал, хараал шэрээл, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 5-да декабрийн 20 (шэнын 8). Дүйсэн үдэр.

Хүхэгшэн Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дуган шүтээн бодхохо, арамнайлаха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, номын хурал байгуулха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, эм найруулха,

модо тариха, хүрэнгэ эһэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзахада хайн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан хиидэй хуури табиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, улай гаргаха, хүншүү гутуулха, түрэл садан болохо, газар халалха, һубаг татаха, хурим хэхэ, сэргэ хүдэлгэхы хогриглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, наһан утадхагдаха.

Гарагай 6-да декабрийн 21 (шэнын 9).

Улаан Луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. "Баасаннамду" үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд тахиha, лама болохо, дасан шүтээн бодхохо, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, ехэ хүндэ бараалхаха, буянай үйлэ бүтээхэ, ном айлдхан заалгаха, замда гараха, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, худалдаа хэхэ. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, мал ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, ехэ гол гаталха, заһаа бариха, тангариг үгэхэ, һубаг татаха, дайсаниие номгодхохо сээртэй.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хомор хүрэхэ.

Гарагай 7-до декабрийн 22 (шэнын 10).

Улаагшан Могой, 5 шара мэнгын, уулада хуудалтай үдэр.

Бурхан тахиha, дасан хиид бодхохо, тахиha, нэргээхэ, арамнайлаха, лама болохо, номын үүдэндэ орохо, Очиргүрэвийн харюулга хэхэ, үхэр мори номгодхохо, байшан гэрэй хуури табиха, гэр бүрихэ, мал газашань гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгахада хайн. Бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй, модо отолхо, эм найруулха, худалдаа хэхэ, заргалдаха, замда гараха, ехэ хэрэг үүдэхэ, ном уншахада таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэе махабад һайжарха.

Гарагай 1-дэ декабрийн 23 (шэнын 11).

Шара Морин, 4 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, 8 лусууд тахиha, тахилда үгэлгэ үгэхэ, лама болохо, эм найруулха, ханаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, һэеы гэр табиха, ехэ хүндэ бараалхаха, нюуса зүблөө хэхэ, нүхэртэй болохо, эрдэм номдо һургаха, буянай үйлэ бүтээхэдэ хайн. Байшан гэрэй хуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ дэгэл эсэхэ, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, модо отолхо, тангариг табихада бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад һайжарха.

ИТИГЭЛЫН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Арван сарын 29-нд Шажинь дээд сургуулийн үүдэ уруу орохо гээд, үүдэ нээжэ чалдаагүй нэгэ ламын дүрэ Итигэлын Хамба лама үзүүлэв. Зэргэлээд, хуврагууд зогсоно. «Хуу булга сугларатгы, хоосон чанар алдажа гээвэл, яахавта?» - гэжэ Хамба лама айлдав.

Шажинь дээд сургуулийн байшин Итигэлын Хамбада үзэгдэхэдөө, эрдэм хуряадаг газрыг заана бшуу. Үүдэ нээжэ гэжэ туршсан ламбагай - дээд сургуулийн багша, хуврагууд шавьнарын хэвэртэй. Тэрэ гансаараа Номын үүдэ шавьнартаа нээжэ чадахгүй шавьнарын олон шуу, үзэгдэлнүүдыг тэдэнэр тус тусгаа ондо ондоогоор харана. Тиймээс тэдэнэртэ таарахаар зүйлнүүдыг тус тустань үзүүлхэ ёстой бшуу.

Сударын аймагын тон чухала хувинь Праджня Парамитын (Билгийн саада хизаар үзүүлдэг Билиг бараамидын) сударнууд болоно. Хоосон чанар тухай сургаал Билиг бараамидын гол удхалһ болоно. Хоосний ойлгохо гэвэл, хүнүүд элдэв аргуудий хэрэглэнэ. Ондо ондоо багшанарын айлдхал хүлээн соносохо хэрэгтэй. Тиймээс Хамба лама Хоосон тухай сургаалһ гэжэ орхиогүйн тула: «Хуу булга сугларатгы», - гэжэ айлдана бшуу.

Товч тайлвар гавжа лама Данибалданов Дымбырл найруулав, 44-дэхи гэр.

Арван хоёр сарын 1-нд: «Чамайг сүзэглэгчи болгохо бидь», - гэжэ нэгэ хүндэ хандаж байсан тав – зургаан хүнийг Хамба лама үзүүлэв. «Сэдьхэл дотор үгы байсан юумыг яагаад бий болгохов?» - гэжэ Хамба лама гулгав.

Гомбо Махагала шолмосуудай биенүүд дээр сууж байнаар харуулагдахадаа, «би» гэдэгийн хүсэгүй байсний элирүүлнэ. Удхань гэвэл, юуний ч учирвал, мэгдэж байлталгүй. Учрах юум учраг, тохёолдсон байдлыг та яаралгүй шүүмжэлэн үзэжэ, эндэ-тэндээсэн шинжэлжэ, дээрнэ суугтад орхигты - гэнтэ онголзохонь буруу, үндэсгүй.

Махагалын дүрбэдэхи гарын сандарал бутарал сүлдэлсэн гурван шүдтэй жада баряд байна. Гурав удаа халхасны хэрэг үгы нэгэ халхандаа, гурван нүхэ гарганат. Тайлварилвал, мунхаг, ташаал, уур хилэн гурваннй нэгэ доро эссэлэн үгы хийнэ та.

Ширээнэй саана зоог барьжа байсан зонийг Итигэлын Хамба өнөөдөр, үвлийн эхин сарын 21-нд, 2012 оной декабрийн 4-нд, таван шара мэнгэ-тий шарагшин гахайн үдэр үзүүлэв. Тэгэхдэнь нэгэ эр хүн орожо ирсэн бүгэдэнийг: «Суугты! Сай угты!» - гэжэ урина.

«Буяны нарин удхыг ойлгосон хүний ухаанда хүхэ гэрэл бии болодог юм!» - гэжэ Итигэлын Хамба айлдав.

Орожо ирсэн хүн бүхэндэ, угайдхадаа, нэгэ аяга цай хийжэ үгэдэг буряад ардийн заншиллыг Итигэлын Хамба сануулна бшуу.

Октябрийн хувисхалын үмэнэ Буряад ороной уужам үргэн дэвисхэртэ таруугаар буряадууд ажасуудаг байсан шуу. Тиймээс хотоноос хотон хүрэтэр яваж ирсэн хүн зоной үргэмжөөр манай ширүүн уларинын зэргээр дулаасах, улдаа харях ёстой байгаа - энэнь наада захын нээмэл удха болоно. Далда удхалһ гэвэл, Үхлийн эзэн Эрлэг Номун хаан энгийн зоной дүрөөр орожо ирдэг. Тиймээс элинсэгүүдийн, Бурхан шажиһаас эхитэй, заншилнуудий баримталдаг хүнүүд орожо ирсэн хүнүүдий аяга цай тавижа туршадаг шуу. Юундэв гэвэл, Үхлийн эзэн, хүнүүдтэй сасуулхада, манай юрын хоол эдидэггүй шуу.

Тиймээс Дээдын сахюусадта, Бурхад, Бодисаданарта, Итигэлын Хамбада зальвархадаа, Бурхан шажиһаас эхитэй элинсэгүүдийн ёс заншилнуудийг хуряаха талаар Бурханы Номын эрдэм мэдэсэ улам чанартайгаар шуушах гуйлта чиглүүлэх хэрэгтэй.

Товч тайлвар Содномов Раднажаб багша найруулав, 18-дугаар гэр. Николай БАДМАРИНЧИНОВ хэвлээдэ бэлдэв.

Буряад үнэн
Учредители: Глава Республики Бурятия - Председатель Правительства Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия
Генеральный директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА
Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Корнев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.гендиректора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчиков, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

ТЕЛЕФОНЫ:
21-54-54 - приемная
21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - бильд-редактор
21-67-81- выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 -отдел социально-политических проблем
21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 -отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burjnen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 12.12.2012 в 16.00 - по графику; 12.12.2012 г. в 16.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ №1751. Тираж - 3500 экз. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 8 800 экз. Цена свободная.

* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

Шэнэ зүжэг

"БАРГАЖАН ТҮХЭМ ОРОНОЙ СУУРЯАН" ЗЭДЭЛХЭНЬ

Дуу, хатарай "Байгал" гэнэн үндэһэн театр "Баргажан Түхэм Ороной суурьяан" гэнэн шэнэ домог түүхэтэ зүжэг найруулжа, байгша оной декабриин 14-15-най үдэрнүүдтэ олон харагшадайнгаа һонорто табихань. Энэ зүжэг хадаа "Угайм Сүлдэ" гэнэн домогто зүжэгэй удаахи томо ажал болоно.

Тус проектын автор "Байгал" театрай ахамад балетмейстер, Буряад Республикын арадай артист Жаргал Жалсанов Аба Хайдаг гэжэ ангушадай үнгэргэдэг заншалта үйлэ шанар тухай зүжэг табиха хүсэл хэдэн жэл досоогоо түүрээжэ ябаһан байна. Ород хэлэн дээрэ шүлэг бэшэдэгшые наа, буряад арадайнгаа заншалта соло өөдөнэ үргэжэ түүрээдэг уран шүлэгшэ Баир Дугаровтай Жаргал Жалсанов зүбшэжэ, "Баргажан Түхэм ороной суурьяан" гэнэн зүжэгэй проект бии болоо.

- Түүхэ хаража үзэхэдэ, Баргажан-Түхэм хадаа барга, хори түмэд, эхирид, хонгирадүүд болон булагадүүд гэнэн отог омогууднаа бүридхэн гэжэ мэдээжэ. Ехэ гүрэн байгуулагдаханаа урда сагта тэдэнэр дайралдажа, хэрэлдэжэ, бэе бэеэ хороолсожо

байгаа. Тэдэнэр нэгэтэ хэлсэжэ, эб нэгэдэжэ, Баргажан Түхэм гэнэн орон бии болгоходоо, алда хадаг, бүһээ андалдажа, үри хүүгэдэе Хорилардай Мэргэн болон Баргажан Гуа хоёрые ниилүүлжэ, айл бүлэ болгоо ёһотой гэжэ бодомжолоод, энэ зүжэгэй сценари бэшээб. Эндэ инаг дуранай шэдитэ хүсөөр эб найрамдал, амгалан тэнюун байдал зохёогдоно,- гэжэ Жаргал Жалсанов хөөрэнэ.

Энэ домог түүхэтэ зүжэг дээрэ ехэ олон зон ажаллана. Найруулан табигша Жаргал Жалсанов, хатарну-

удыень театрай директор, Россиин Федерациин соёлой габыята ажал ябуулагша Дандар Бадлуев, репетитор-балетмейстернүүд Ирина Баторова, Арсалан Санданов. Хүгжэмэй талые бүтээгшэ-хүгжэмшэн Галмандах Баттулга, аранжировщик Павел Карелов, хүгжэмэй талые хүтэлбэрилэгшэ Баярма Овчинникова ба Болот Цыбиков, хормейстер Баира Гомбожапова гэгшэд зүжэгэй мундэлгэдэ өөрынгөө хубитаяа оруулаа. Аяар холын он жэлнүүдтэ үмдэгдэһэн хубсаһа тааруулан зохёон

урашуул Лариса Аюрова Ольга Тыпкесова хоёрой ажал онсо тэмдэглэлтэй. Энэ проектын эрдэмэй талаар зүбшэлэгшэ Баир Дугаров хоёр томо поэмэнүүдые бэшэһэн байна.

Баргажан Түхэм гэнэн гүрэн байгаагүй, гарбалта угай нэгэдэл тушаа эрдэмтэдэй элдэб ондоо баримтанууд бии. Харин иимэ орон манай буряад ороной дэбисхэр дээрэ байгаа юм. Аяар табан ехэ угуудай нэгэдэлхээ үндэлхэн, мүнөө үеын буряадудай уг гараһан гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ элдэб ёһо

заншал, олон янзын хэлэн, дуу хүгжэмүүдые ниилүүлэн холбуулаад, энэ түүхэ домогто зүжэг мундэлөө. Буряадай заншалта хатар, монгол болон түүрэг арадуудай хатарнууд нэгэдүүлэгдээ, баледэй болон модерн түхэлөөр хатарха.

Декабриин 14-15-най үдэшлэн "Байгал" театрай шэнэ зүжэг найруулга харагшадай анхаралда табигдаха юм.

Цырегма САМПИЛОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: шэнэ зүжэгэй геройнууд.

Спорт

ЭЛИНСЭГ ХУЛИНСАГУУДАЙНГАА ЗАНШАЛ ЫЭРГЭЭН

Хубисхалай урда тээ Буряадта дэлгэрэнги байһан буряад-монгол барилдаагаар уласхоорондын мурьсөөн хаяхана Зэдын аймагай Дээдэ-Үшөөтэй нууринда үнгэргэгдэбэ. Россиин болон Буряадай физическэ культурын габыята хүдэлмэрилэгшэ, Россиин болон Монголой физическэ культурын отличник, Буряадай габыята хоригшо, Буряадай спортын барилдаанай федерациин вице-президент Анатолий Михайлович Цаганов энэ хэмжээ ябуулга эмхидхээ юм.

Мурьсөөндэ Ивалгын, Хурамхаанай, Яруунын, Сэлэнгын, Захаминай, Зэдын аймагуудай, Улаан-Үдэ хотын спортын нургуулинуудай команданууд хабаадаа. 16-тай болон 16-һаа доошо наһатай хүбүүд ФИЛА-гай дүримөөр 32, 42, 58 болон 69 килограмм шэгнүүртэ барилдаа. 32 килограмм болотор шэгнүүртэ эдир барилдаашадай дунда Белозерскын Алдар Мункуев илажа гараа, Гэгээтын Буян Цыренов 42 килограмм болотор шэгнүүртэ түрүүшын нуури эзэлээ. 58 килограмм болотор шэгнүүрэй финалда Монголой айлшан Ганхуяг Яруунын Эрдэм Будажаповта булигдажа, мүнгэн медальда хүртөө. Харин Ганхуягай нүхэр Темуджин Зэдын Игорь Банзаракцаевые унагаажэ, 69 килограмм болотор шэгнүүртэ шалгараа.

Мурьсөө нээлгын баяр ёһолол тухай амыарань хэлэхэ шухала. Эндэ олон тоото айлшадай дунда Монголой

спортын министрэй орлогшо Б.Сурэнхорлоо, хүршэ гүрэнэй Сэлэнгын аймагай спортын хорооной түрүүлэгшэ Н.Баттулга болон Олимпин хорооной гэшүүн Д.Эрдэнбат, мүн тиихэдэ 1971 ондо Токиодо болоһон дэлхэйн чемпиондайд мүнгэн медальда хүртэһэн С.Батсүх гэгшэдые тэмдэглэмээр. Буряад ороной хүндэтэ түлөөлэгшэдые нэрлэбэл, Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын спортын таһагые даагша Б.Дашибальжиров, БГУ-гай ректор, профессор С.Калмыков, БГУ-гай доцент, уласхоорондын хэмжээнэй спортын мастер Г.Манжуев, Буряадай Арадай Хуралай депутат, СССР-эй спортын мастер С.Пашинский, Россиин габыята тренер В.Сыдеев, "Росгосстрах-Бурятия" ОАО-гой хүтэлбэрилэгшэ Б.Семенов гэгшэд болоно.

Монголой айлшад Цагаан даргые (иигэжэ тэдэ Анатолий Цагановые нэрлэдэг юм) гүрэнэйнгөө Олимпин хорооной дээдэ шагналаар – "Алтан Очир" орденор шагнаа, харин Улаан-Үдэ хотын спортын хорооной түрүүлэгшэ Д.-Д. Биликтуев "Буряадай һайн дураараа Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэл" гэнэн ойн баярай медаль зүүлгээ. БГУ-гай ректор С.Калмыков тус дээдэ нургуули дүүргэһэн А.Цаганов, Л.Айсуев, С.Пашинский, В.Абушеев болон В.Цыреновтэ "80 лет БГПИ-БГУ" гэнэн медальнуудые барюулаа. Тиихэдэ Россиин Спортын, аяншалгын болон залуушуулай по-

литикын талаар министерствын Хүндэлэлэй грамота А.Цагановта дамжуулагдаа. Тус мурьсөөн монголнуудта, мүн Монголһоо гарбалтай сартуул, сонгоол болон хатагинуудта заншалта барилдаань нэргээхэ талаар түрүүшын алхам боложо үгөө. Зоодог болон шуудагуудаа, эрмэгтэй гуталнуудаа үмдэнхэй тамиршад барилдахынгаа урда тээ заншалта хатаргаа гүйсэдхэдэг байгаа. Тэдэниие хаража байхада, ямар гоё гээшэб!

Бүхэ барилдаагаар 40, 55, 60 болон 60-һаа дээшэ шэгнүүрнүүдтэ Денис Данжалов (Закаменск), Эрдэм Будажапов (Ярууна), Майдар Доржиев (Зэдэ), Игорь Банзаракцаев (Зэдэ) гэгшэд тус тустаяа илажа гараа.

Илангаяа эрэшүүлэй бу-

ряад-монгол барилдаагаар хаба шадалаа туршалга бултанай анхарал татаа. Эндэ 63, 75 болон 75-һаа дээшэ шэгнүүрнүүдтэ илагшад тодороо гэбэл, Зэдын Чингис Дондоков, Дээдэ Бургалтайн Бато-Жаргал Банзаракцаев, Захаминай Ринчин Санжеев болоно.

Монгол тамиршадай хабадалгатай абсолютна чемпиониие тодорүүлгын мурьсөөн барилдаанай һайндэрэй шэмэг боложо үгөө. Тиин монгол тамиршад Саранбаатар болон Жаргалсайхан хоёр түгэсхэлэй шатада барилдажа, 33 наһатай Саранбаатар абсолютна чемпион болоо юм.

"Цагановай мурьсөөнэй шангай жаса хэмжээнэйнгээ талаар тон ехэ байгаа, - гэжэ Улаан-Үдэ хотын спортын

хорооной түлөөлэгшэ Д.-Д. Биликтуев онсолон тэмдэглээ. – А.Цагановай шаби, СССР-эй спортын мастер, "БайкалЖилСтрой" ЗАО-гой хүтэлбэрилэгшэ Виктор Абушеев мурьсөөнэй нилээд ехэ гаргашые даажэ абаһан байна. Мүн тиихэдэ Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентство (хүтэлбэрилэгшэнь В.Бумбошкин), В.Шагжитаров, "Зэдын аймаг" муниципальна байгууламжын захиргаан, М.Бугдаев, "Росгосстрах-Бурятия" (хүтэлбэрилэгшэнь Б.Семенов), С.Пашинский, П.Зайцев, Б.Доржиев ("СМИТ" фирмэ), З.Цаганов, Д.Цаганов, Ц.Батожапов, В.Сандипов гэгшэд энэ талаар хубитаяа оруулаа.

Батор СОДНОМПИЛОВ.